

8-11(3057)-5
С. 28 1986

Кәкімбек
Салықов

Ақынжанды
Ғұлама

Кәкімбек
Салықов

Ақынжанды Ғұлама

Өлеңдер, реквием және поэма

УДК 821.512.122

ББК 84 Қаз 7-5

С 18

Академик Манаш Қозыбаевқа арнадым.

Кәкімбек Салықов

С 18 Салықов К.

Ақынжанды ғұлама. Өлеңдер, рекевем және поэма.

Астана: «Фолиант» баспасы. 2011 жыл.

ISBN 978-601-271-122-6

Белгілі қоғам және мемлекет қайраткері, «Кенші ақын», «Жезкиік ақын» атанған қазақтың көрнекті ақыны, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері Кәкімбек Салықовтың бұл жинағына еліміздің ерен тұлғасы, тәуелсіз Қазақстанның жаңа тарихының тас тұғырын қалап кеткен өз мектебі бар ғұлама тарихшы, өрссі биік, өнегесі мол академик Манаш Қабашұлы Қозыбаевқа арналған лирикалық шығармалары топтастырылды.

Ғалым өскен өлкені, өріс алған ортаны қамтыған жыр маржандары ардақты ғалым-азаматтың дарабоз бейнесін аша түседі. Ғұлама ғалым М. Қозыбаев жарты ғасырдан астам ұстаздық және ғылыми өмірін қазақ халқының ұлттық мүддесін қорғауға арнаса, жинақтың негізгі арнасы да сол бағытты ұстанған.

Ақын жүректің асыл досына деген сағынышы мен жан тынысы оқырман қауымды сүйсіңтер деп сенеміз.

УДК 821.512.122

ББК 84 Қаз 7-5

— 51014

ISBN 978-601-271-122-6

© Салықов К., 2011

© «Фолиант» баспасы, 2011

Өлеңдер

ДАУЫЛПАЗ ТҰЛҒА МЫҢ ҚЫРЛЫ

Ер еді Манаш қарқынды,
Биікке талмай өрлейтін.
Ақылы — дария ауқымды,
Басуға жансақ көнбейтін.

Тәуелсіздік туы жебеді,
Тындырса тың іс көптеген.
Ақберен сөзі тең еді
Махамбет атқан оқпенен.

Ақылмен жеңді адаспай,
Тәсілмен ойға сай келген.
Ермакты атып Манаштай
Түсірер еді қай мерген?

Аштықпен қырған зіл сақтап,
Қазақты өрден өтпестей
Голошекинді берді сипаттап,
Есінен елдің кетпестей.

Қарамай кейде салмаққа,
Ұстасты талай «ірімен».
Талайын ілсе кармаққа,
Көндірді өткір тілімен.

Ғажабын айтты ғажаптың,
Еңбегін абзал қостадым:
«Әр бесінші қазақтың
Жеңіске үлес қосқанын».

Көрсө де зорын егестің,
Ақиқатты аттап баспады.
Сандырағын кенестің
Сандыққа жауып тастады.

Дауылпаз тұлға мын қырлы,
Білмей де өтті тынысты.
Жарқырап жүріп тындырды
Бұрқырап жатқан жұмысты.

13.07.2011

СӨНБЕЙДІ МАНАШ-ЖҮЛДЫЗ!

Қырғыздың Манасы бар,
Қазақтың Манашы бар.
Егіз ел тарихы бір,
Бітпеген жарасы бар.

Қырғыздың Манасы бар,
Елге ұран – қалған сөзі.
Қазақтың Манашы бар,
Тарихтың тарланбозы.

Қырғыздың Манасы бар,
Өшпейтін жалынды ісі.
Қазақтың Манашы бар,
Тарихтың тамыршысы.

Шежіре бар астары,
Тамаша жарасқаны.
Бағыттас қырғыз-қазақ,
Манасы, Манаштары.

Қырғыздың Манасы бар,
Өмірі аңыз еді.
Қазақтың Манашы бар,
Заманның нағыз ері.

Ұлтым деп еңіреп туған,
Айқасқа белін буған.
Манасшыл дүлдүл еді,
Ғұлама дара туған.

Қоймастай құт дарымай,
Манаштың тұтқаны бай.
Ол өтті манасшыл боп,
Шокан мен Мұхтарымдай.

Білген жан жарылқанды,
Білместер таңырқанды.
Екі елдің достығына
Мызғымас көпір салды.

Қақпады Манаш төсін,
Дау-дамай басты көшін.
Хан Кене жорығына
Байыпты тапты шешім.

Жеңді арыс шындық қуған,
Сейілді сұрғылт тұман.
Манастың жалғасы еді
Қазақ боп үздік туған.

Қырғыздың Манасы бар,
Замана бұлан ері.
Қазақтың Манашы бар,
Тарихтың Құлагері.

Қазақтар алашшылмыз,
Ежелден манасшылмыз.
Манастан құт дарыған
Сөнбейді Манап-жұлдыз!

12.07.2011.

Қостанай

ЕЛБАСЫНА БЕРГЕН КІТАПТАҒЫ СӨЗ

Нүреке, алғыс арнап мақтанамын,
Биікке бастай берсін шат қадамың.
Орнықты Сарыарқада Ақорда боп,
Қазақтың ақ тілегін ақтағанын.

Өлсе де өшпей ауыр шеккен азап,
Бұл күнде құт орнады елге ғажап.
Әйтеуір, Елбасының бір жақсысы –
Төрсін тұқымы емес, таза қазақ.

Өзіме бар ерекше жақындығы,
Жәдігер елді ойлағыш асыл мұңы.
Бір сырлы, сансыз қырлы болса-дағы,
Бәрінен маған қымбат ақындығы.

07.03.2006.

Астана, Ақорда

ТОЙ ЖЫЛҒЫ ҚҰТТЫ БОЛСЫН ҚАДАМДАРЫҢ!

Ассалаумағалейкум, Қостанайым!
Көркейтсін асыл даңқын сөз сарайын.
Ұлы ұстаз Ыбырай туған алтын аймақ.
Көркіне мырзамейір көз салайын.

Тобылдың қосылғандай толғағына,
Толағай тербеліп тұр орманы да.
Ақ қайың, сал қарағай шаттанады
Шоқанға құтты бесік болғанына.

Алаштың нар көсемі Ахмет аға,
Ол – дана, барын айтып, берсек баға.
Дауылпаз, ойшыл ұстаз, ерен ғалым;
Күн туды кей сырына жеткен жаңа.

Әрі акын, әрі сазгер, атакты еді,
Зорлыққа өз иттері матап берді.
Алаштың зор басшысы бола жүріп,
Құралын ұлттық тілдің жасап берді.

Даналар Қостанайға бейімді етті,
Төбіреніп жырлап келем Бейімбетті.
Қазақтың ірісі еді,
Абайдың інісі еді.
Мол шекті қазасына елім дертті.

Шіркін-ай, қандай еді Сырбай ағам?!
Көңілі жайлау еді жыр жайлаған.
Өзімді көрмей, мактап өлеңімді,
Жатқа айтар Сырағамдай кім бар маған?!

Ақ тұйғын ұшқыр еді Ғафу ағам,
Тынымсыз тау суындай сарқыраған.
Сырбайдың жалғасындай шын бауырмал,
Сол еді-ау жаны таза алтын адам.

Қозғаған қос айғаймен Қостанайды,
Нұрканды қандай акын қостамайды?!
Айтысқан Молдахметтей атамызбен
Дүлдүлді біздің ауыл дос санайды.

Деместей өзге шындар таласым бар.
Тағы да қостанайлық дара шын бар.
Тарихтың тарланбозы, шын дарабоз,
Ғұлама ақынжанды Манашың бар.

Алысқа салып өткен көз қиығын,
Ол – заңғар, мақтан етер өз биігін.
Атқанда тәуелсіздік асыл таны,
Шегелеп кетті айтар сөз түйінін.

Аллаға разы болсам арызым жетіп,
Ашайын бар сырымды мағлұм етіп,
Манаштың ата-баба зиратына
Қайтпақпын аят оқып, тағзым етіп.

Манаштай болса досым заңғар дарын,
Досындар, жерлестері, маған бәрің.
Тәуелсіз елім келген жиырма жасқа,
Той жылғы құтты болсын қадамдарың!

12.07.2011.

Қостанай

ҚОСТАНАЙДЫҢ ДАЛАСЫ

Қостанайдың даласы-ай,
Қарағай, қайың көмкерген.
Телегей-теңіз егінжай,
Көрем деп күн де еңкейген.

Обаған, Тобыл жағасы –
Жазира естен кетпейтін.
Бір көрген адам баласы
Толқымай жаны өтпейтін.

Көгілдір гүлдер, сары гүл
Өңірдің өнін ашады.
Сандуғаш сайрап әні гүл,
Асқынған дертті басады.

Белдеуде қыздай бұран бел,
Балауса шалғын балқыған.
Сипаса жұмсақ самал жел,
Бұрқырап жұпар аңқыған.

Жас елік сайда желпінді,
Хош иіс қозғап жүрегін.
Көргендей сені серпілдім,
Сағыныш кинап жүр едім.

*13.07.2011.
Қостанай*

ЕСКЕРТКІШІМ МАНАШҚА

Басылмай жүр Манашты аңсау толғағы,
Қоштаса алмай, қапыда кетті ол-дағы.
Беу, заман-ай! Кей кездерің болды ғой
Ұлы адамды танымаған қолдағы.

Айдан анық қазақтығы қанынын,
Ел мұңынан бұзбай өтті сарынын.
Бақыт екен ондай достың болғаны,
Шын мейірбан қамқорлығын таныдым.

Ет жүрекке қатты батса қазасы,
Әлі күнге басылмай жүр азасы.
Досым көп деп мақтанбаймын,
Ал Манаш —
Ең ардақты достарымның тазасы.

Жайнап жүрген кеше от пен жалын-ды,
Мен жүдеп ем, жүрск кинап жанымды,
Сонда Манаш өзгеден көп мұнайды,
Ертелі-кеш, жиі сұрап халімді.

Қорған болар осындайда кім кімге,
Дәлдеп келген оқты қағу мүмкін бе?
Маған қамқор болып жүріп, кенеттен
Өзі аттанды сұм жалғаннан бір күнде.

Шежіре шертіп, елдің шерін тарқатқан,
Ол дана ғой киелі жүк мол тартқан.
Қазақ барда Манаш аты өлмейді,
Рухани санамызға жол тапқан.

Манаштай кім берер дейсің он қабақ,
Асыл досқа жүрек алғыс жолдамақ.
Ескерткішім ғұламаға ақжолтай
Жана туған бұл кітабым болғай-ақ.

01.07.2011.

Астана

ҚАРА ОРЫНДА – ҚАРЫНДАС

(Сәуле Қабашқызына)

Қара орынды сыйлау – қазақ ұраны,
Әке тұрған үй – балалар жұмағы.
Қандай бақыт, қарындасы Манаштың
Қабаш ата ескі үйінде тұрады!

Кербез екен, жаны жайсаң, аққұба,
Мінез қандай біткен тегі жақсыға?!
Сүйген жары Өтеген мен ексеуі
Қаламайлы бұдан артық тақты да.

Оразалы ағасы еді Манаштың,
Енбек ері, дарқан ұлы Алаштын.
Қалаларға шақырыпты Сәулені,
Аруағын сыйлап ата Қабаштын.

Алматыға шақырыпты Манаш та,
Екі ағасы түссе-дағы таласқа,
Қозғалмапты Сәуле қара орнынан,
Құт орнапты үй-жайлы боп жарасса.

Жанар атты Манаштың бар жиені,
Сөзі жатық, тегіне тартқан жүйелі.
—Балаларым тастамайды бұл үйді, —
деді, — бұл жұрт — біздер үшін киелі.

Өтеген де бір сарында беттеді:
— Өз атам да, — деді, — айтулы текті еді,
«Терістікті дүрілдеткен» Қозыбай
аруағын сыйлаймыз, — деп жөптеді.

Таңғалдық біз ақылды істі мойындап,
Бұдан артық қандай белгі қойылмақ?
Мұрағат-мүсін орнатыпты аулала,
Қабаш ата суретін салып шойындап.

Қарындастан артық туыс болмайды,
Қарлығаштай шырылдап ол қорғайды.
Қара орынға тірек болған асыл қыз,
Жаса, Сәуле, сені Алла қолдайды!

13.07.2011.

Қостанай, Майбалық

Ағаның өрге тартқаны –
Інісі бар ғой тыныстар.
Інінің сенім артқаны –
Ағасы бар ту ұстар.

Баланың әйдік болғаны
Әкесін етпес қайғылы.
Әкенің көңілі толғаны –
Баланың іске сайлығы.

Жаксы бажа тірлікте
Бауырың болып кетеді.
Жаксы дос бастап бірлікке,
Іргені бұзбай өтеді.

Құдалар сыйлап тегінді,
Мың жылдық бірлік сақтайды.
Жаксы көршің сенімді
Туыстан артық ақтайды.

Келінің – өз баландай,
Аталап адал сыйлайды.
Женешен – туған анандай,
Келер деп барын жинайды.

Жігіттің серке болғаны –
Еңбегі мол ғой құндайтын.
Арудың ерке болғаны –
Сұлулық бар ғой бұлдайтын.

*16.07.2010.
Астана*

НӘЗІКТІК – ӘЙЕЛ БАЙЛЫҒЫ

Әйелдің жаны киелі,
Үлпікер, нәзік ерекше.
Шын сүйсең, өле сүйеді,
Сен ғана жалғыз керекше.

Әйелдің жаны – махаббат,
Қос жүрек мәңгі жалғанар.
Ол – бақыт пен мархабат,
Ақындар жырлап, таңғалар.

Әйелдің жаны – ақ бұлақ,
Кіршіксіз таза жаралған.
Әйелдің жаны – бал құрақ,
Тіршілік көзі нәр алған.

Нәзіктік – әйел байлығы,
Мінездің мінсіз көкесі.
Ойлантпас заман тарлығы,
Шыр етсе тұңғыш бөпесі.

Әйелдің жаны – елгезек,
Ойлайды өмір әр күнін.
Дауыл мен желді ол тежеп,
Қорғайды шаңырақ саулығын.

Әйелдің жаны – шарайна,
Сындырып алма байқамай.
Қателесе де абайла,
Кешірді ол сені сан-талай.

Келер деп сәті сәлемнің,
Шындыққа тура қарашы:
Әйелдер – бүкіл әлемнің
Санасы, биік Анасы!

17.07.2011

ҒҰЛАМА АҚЫНЖАНДЫ

Қазақтың асыл ұлы,
Тарихшы басым үні.
Төле би, Қазыбектерше
Топ жарып, тасыды үні.

Ойлаған халық қамын,
Майталман, анық ғалым.
Ол талай ашып берді
Тарихтың ақтаңдағын.

Шаршатпас заман жүгі,
Жасады қадамды ірі.
Шындықтың шырын бұзбас,
Елге аян адалдығы.

Мол білім айқындаған,
Ойға үйір айтылмаған.
Адамның асылы еді
Ақжарқын, аңқылдаған.

Самғаса терең кетіп,
Жалғайтын өлендетіп.
Көрмеді ол сөйлер сөзде
Өресін төмендетіп.

Секілді жердің шыны,
Әр сөзі – ердің құны.
Жалтармас алғыр еді,
Айтқаны – елдің мұны.

Ел сыйлап асыл жанды,
Әр сөзі алтынданды.
Жан еді біздің Манаш
Ғұлама ақынжанды.

11.07.2011

ТОЙ ТУРАЛЫ ӘНГІМЕ

Думандатты Керейлер Ашамайлы,
Той дүбірлі, дастархан аса сайлы.
Үрім талдай екі жас үйленгенде,
Неге елі қырғын той жасамайды?!

Пішенбай мен Қабекен құда болды,
Ашты Құдай арада тура жолды.
Қостанайдың әйгілі адамдары
Салған екен «гөй-гөйге» оңды-солды.

Екі жасқа жұрт берсе зор бағаны,
Сегіз сері, Біржан сал толғады әні.
Осы шығар екеуін желеп-жебеп,
Бабалардың аруағы колдағаны.

Әнгіме ғой естіген соның бәрі,
Көп болыпты дәстүрлі ойындары.
Кереметті бір досы айтып берді
Манаш пенен Сараның тойындағы.

Әңгімесін сол жігіт қызықты етті,
Жүрегімнен әр сөзі жүзіп те өтті.
«Көрші» ойнадық түн бойы...» — дегеніне
Менің-дағы бүйірім қызып кетті.

16.07.2011.

Қостанай

ЖАҢА ЖҰЛДЫЗ ЖАНЫП ТҮР – САРА-ЖҰЛДЫЗ!

Пішенбайдың қызы еді, аты Сара,
Жаксы бала, әйгілі заты дана.
Жас еліктей баяғы студент қыз
Жүрегінде Манаштын қалды дара.

Ал құдалар – Пішекен, Қабаш аға,
Батты екі дос ансаған тамашаға.
Үлкендерді сыйлады Сара ерекше,
Аңыз етіп айтардай бала-шаға.

Сара келін – болды шын дара келін,
Кәрі-жасқа ұнаған дана келін.
Көл қорыған қызғыштай, ол Манаштын
Қамқоршысы болды үздік табар ебін.

Ұл-қыз тапқан аяулы ару болды,
Мол дастархан, асы да дәру болды.
Манаш өтсе дүниеден, қиындыққа
Қажу білмес ақ берен қару болды.

Шанырағын шалқытты тосып күнге,
Манашты айтар ардақтап қосылды үнге!
«Сарам – менін батырым!» – деуші еді ғой,
Шын батырлық көрсетті осы күнде.

Қысылғанда қияға салатын құс,
Манаш бардай жасады жаңа тұрмыс.
«Жұлдызым менің – Сарашым!» – деуші еді ғой,
Жаңа жұлдыз жанып тұр – Сара-жұлдыз!

22.07.2011.
Қостанай

МАНАШҚА БЕРГЕН КІТАПТАҒЫ СӨЗ

Асыл туған, намыс бұған арыссын.
Кер заманмен, кең жалғанмен табыстың.
Ғарих сырын «бұркылдатып» аша бер,
Асыл досым, о, Құлагер шабыстым!

Тентек бала жаңа келген бакшаға,
Бір «бұрк» етер, тәртіп сақтап бакса да.
«Бұркылдатып» деген сенің сөзіңді,
Сотқар сөз деп, алып қойдым жақшаға.

08.03.2000.

Алматы

МАНАШТЫҢ АЙТҚАНЫ

«Бұркылдату» — әлдекімге добалдық,
Былкылдату — ондайларға болар құт.
Ақынсың ғой, ашып таста жақшаны,
Жаксы сөз ғой жанға қуат толарлық.

08.03.2000.

Алматы

ҚОС ҚАРАҒАЙ

Тобыл ағып барады ойға қарай,
Жағасында жайнап тұр қос қарағай.
Қос ғашықтан екеуі аумайды екен,
Құшақтасып жүгірген сайға қарай.

Жалғасқандай келбеті үмітіне,
Қыз-қарағай қарайды жігітіне.
Қызғалдақтай өзі де үлбіреп тұр,
Сері жігіт шыдатпас үгітіне.

Қосақталған тамаша қос қарағай,
Қатар өскен тел тума қос баладай.
Қайсар скен бозбала-қарағай да,
Сүйіп алды аруға көп қарамай.

Тәуекелдің қарашы лезіне,
Албырттық бар бұйырған бір өзіне.
Риза болдым жігіт-қарағайға,
Ұқсап кетті-ау Манаштың мінезіне.

Дос қарағай, алдымда қос қарағай,
Шыдау қайда тебіреніп көз қадамай?!
Сәулет берген Тобылға сендерсіңдер,
Туа ғашық жаралған қос баладай.

Қалың орман шетінде қос қарағай,
Мен қайтейін сендерді дос санамай?
Көріндіңдер көзіме ұмытпастай,
Жас Манаш пен балдырған жас Сарадай.

11.07.2011.

Қостанай

ТАРИХТЫҢ САБАҚТАСТЫҒЫ

Байтақ Ресей екі Ресейден тұрады.

Манаш Қозыбаев

Ай әлемнің азулы туған арысы,
Ресеймен тынды ғой қазақ бар ісі.
Ақ аю аттап, елдің есін кетірді,
Қорқа-қорқа болыппыз Азия барысы.

Жоңғарлар шапқан шұбырынды сын көрдік,
Қысылған кезде Ресей жебеп күн көрдік.
Бекініс салып ақ патша елді басынса,
Достоевский, Пушкинді танып үлгердік.

Бар шындық осы, реті келмес мысқылдың,
Арқауы бар тығырықтағы мүшкілдің.
Бір Ресей — аларман болса шабарман,
Бір Ресей — бостандық жолы Пушкиннің.

«Байтақ Ресей екі Ресейден тұрады», —
Деген сөзі Манаптың маған ұнады.
Бір Ресей жеріме көз алартса,
Бір Ресей рухани достық құрады.

СЕГІЗ СЕРІ — КЕМЕҢГЕР

Көк теңізде желкен жайған кеме дер,
Сегіз сері — асқын талант, ерен ер.
Ұстазым деп ардақтаса Біржан сал,
Сол емес пе озық туған кемеңгер?!

Аз уақытта мол шарықтап үлгерген,
Жүрек қылын дәл табатын сұрмерген.
Баһрам ұлы ол Мұхамед-Қанафия,
Ақындығы, батырлығы мыңмен тең.

Сөзі сара, әні дара, асқақ-ты,
Оны жастай ұлтжандылық басқартты.
«Тентек қазақ ереуілін бұз!» — деген
Губернатор жарлығынан бас тартты.

Үздік ақын, ұлы сазгер, хас батыр,
Онда көп қой ғашықтықтан басқа сыр.
Исатай мен Махамбетке септесіп,
Сан жорықта күрды бірге ақ шатыр.

Содан кейін Сыр бойына оралды,
Дертке дауа тапқандай тез оналды.
Төтеп беріп Хиуа, Қокан, ойратқа,
Өзі дербес ел қорғаны бола алды.

Қалай ғана Макпал қызға тамсанбас,
Ғажап сол ғой алдына сұлу жан салмас.
Мерт болды ол ойраттардың оғынан,
Сонда туды ән төресі «Ғауһартас».

Кімге тиді десек-тағы обалы,
Ел мұрасын жинап алған жоқ әлі.
Сегіз сері ұлттың рухын қорғаған,
Шын кеменгер серіліктен де жоғары.

14.04.2000

ӨТКІНШІ

Дүние-дүрмек өткінші

Манаш Қозыбас

Қара бастын қамын ойлап нығырлап,
Иван Грозный сияқты елді сығымдап,
Сталин де өтті астамшылық жолында,
Демократияны Бериямен тығындап.

Хрущев те тез құлады шырылдап,
Тың көтерді біздің жерге қырындап.
Жағы түспей тақты бермес Брежнев те
Өтті-кетті оскырынып, қырылдап.

Тарих-әжем болса көпке екпінші,
Әрі қамшы, әрі құймақ деп бірінші.
Бір жақсысы — «тоқыраудың» торы да,
«Қайта құру» — бәрі болды өткінші.

Қай заманның атса-дағы қай таңы,
Жер-ана өз жүрісінен қайтпады.
Өте қызық осы біздің Манаштың:
«Дүние-дүрмек өткінші», — деп айтқаны.

БІРЛІК ТУЫ – БИАҒА!

Бел-белестен белгі тастап, Бейімбет,
Шокжұлдыздан қалған жоқсың кейіндеп.
«Мырқымбайлар» ұмытса да, байтақ ел
Жан-жүрегін тосар саған бейімдеп.

Сырт айналса ауыр күнде дос талай,
Ұмытқан жоқ өзін туған Қостанай.
Досымыз деп дана туған ардақты,
Сәбит, Ғабит өтті естен тастамай.

Кер заманның шексен-сұмдық азабын,
Туды бүгін «Биаға!» дер ғажап үн.
Мәңгі бақи сені ардақтап өтеді,
Жер бетінде қалғанша бір қазағын.

Сәкен ұшқан ғарышта,
Ілияс озған жарыста,
Мағжан жеткен қияда
Сен де жүрсін, Биаға!

1994

ҚҰТТЫ ӨЛКЕ

Жер патшасы — Солтүстік Қазақстан,
Саған ғашық ұмтылған таң алыстан.
Кербез Көкше, ерке Есіл, асау Тобыл
Сұлулыққа малшынған жаралыстан.

Ырысты жер тасқыны қалмас тоқтап,
Даналарды еске алар талай жоқтап.
Торғын тоғай, ну орман — бәрі осында —
Майы қалын, құйқалы қара топырақ.

Қыз-қарағай шақырып қыр асып ем,
Ақ қайындар жайнап тұр кіл ашық өн.
Тіл тартады уылжып жидек, шие,
Қытықтайды жусаны, жуасымен.

Үкілі Ыбырай тербелткен сексен колім,
Ақан, Біржан жайлаған сеңсен белім.
Сал самырсын, көк шырша, күміс терек,
Қыз-бозбала секілді өңшең керім.

Костанайым іргеде арайланды,
Дана Ыбырай білімге сарай салды.
Сәбит, Ғабит сөйлесіп отырғандай,
Қос өркешті Айыртау қарай қалды.

Ақындарға ежелден даламыз бай,
Ғалымдарға бұл күнде қаламыз бай.
Оқшау өрде көрінді Жалғызтауым,
Дара туған Мағжан ағамыздай.

Иісі райхан саф ауа жұтып қана,
Жадырайсын самал жел күтіп сана.
Сай-салалар Шоқанның ізі жатқан,
Өзі дана екен ғой мұхит-дала.

Ахмет пен Міржакып егіз бе еді,
Сырбай ағам жартас қой теңіздегі.
Молдахмет, Нұрхандар қатар шықты,
Ақ батасын бергендей Сегіз сері.

Құлагерше құлшындық жасымызда,
Әнші, ақын... ерте өстім заты қызба.
Евней, Мұрат, Манаштар қандай елі,
Кеше жүрген көш түзеп қасымызда?!

Бұл үшеуін біледі әлем, тегі,
Өмірзақ пен Аманжол мәнерледі.
Кенжеғали мүсінші Төлегенмен,
Түрлендірді Ермек пен Сәкен сері.

Ата мирас жалғасқан ел арасы,
Бәрі ортақ — өзен-көл, кең даласы.
Тұтас өлке — Солтүстік Қазақстан,
Бөле алмайды облыстар шекарасы.

Ауылымыз көршілес қадам басқан,
Атамекен осындай бабам жатқан.
Даналардың ығында жаралдым мен,
Осынау жерге шын ғашық махаббаттан.

Дархан аймақ, қызығам өміріңе
Жаңа қарқын ой салды көңіліме.
Ел ордасы орнықты, Бәйтерегі
Абылай хан ту тіккен өңіріме.

Жер патшасы — Солтүстік Қазақстан,
Көлдерінді қайтқан құс санап ұшқан.
Қорған бол деп қиырда шекараға,
Бұйырыпты табиғат жаралыстан.

2002

АУЫР ОЙ

Есіннен кейде еріксіз танарсын да,
Әп-сәтте мәңгүрт болып қаларсын да.
Не дерсін, нанбайсын ба, напасын ба:
«Дүниеде тірегі бір, жүрегі бір
жоқ, — десе, — досың қауым арасында?»

Зор дауыл тенселткендей ақ кемемді,
Азайды баяғыдай дос сенерлі,
Үйрендім мұң батқанда жас тежеуді.
Манаштан айырылғаным аз болғандай,
Сұм ажал алып кетті Ақселеуді.

Ауыр ой қалар адам санасында,
Шыдайсың қалың шерге қанасын да,
Кең жалған досты азайтып салар сынға.
Әйтеуір, бәріне де шыдай берем,
Жүрген соң туған елдің аясында.

18.07.2010.

Астана

АҚСЕЛЕУ СЕЙДІМБЕККЕ

Ақселеу,
Жаксы көрген інім едің,
Жайылды шартарапқа үнін сенін.
Атандың ойлы ғалым,
Тойлы сері,
Ұлтымның ұйытқысы еді жүрген жерін.

Не жазсан сүйсіндірді үнің көпті,
Шежірені шегелеуге тілің жетті.
Тарихқа «Дәурен-айды» шырқап кірдің,
«Күмбірі күмбездердің» ғұмырлы етті.

Тындаушы ек әр сөзінді тына қалып,
Сондайда қанды елдің құмары анық.
Ұлтжанды ұстаздығың — ол бір төбе,
Әкелді күй тарихы ғұламалық.

Болған жоқ өнерпаздар аз жаныңда,
Жәнібек, Бекболатпен маздадың да.
Шын білгір, жанашырлық себің тиді
«Тәттімбет» атты дастан жазғанымда.

Сөз етсен түркі тектес далалықты,
Ер мінез көшпенділік дара бітті.
«Ауызша тарихың» — зор ескерткішің,
Данқына қосқан абзал даналықты.

Ешкімге кабақ шытып шетінбедің,
Көрінді нар тұлға боп жетілгенің.
Қазағым «Ахаң» десе, сен шынайы
Ардақты Ахмет аға секілді едің.

20.03.2010.

Астана

ДОСЫҢНЫҢ КӨЗІН ҰҒАРСЫҢ

Көп жұлдыз көкте ай болмас,
Сәулесі жерге жетпейді.
Қалтқысыз серік қай жолдас,
Адал дос тастап кетпейді.

Сүрініп кеттің — құларсын,
Таяныш таптың — тұрарсын.
Дәрменсіз күнде дәл келген
Досыңның көзін ұғарсын.

Жүрсен де қандай жұмақта,
Түссен де қанша сынаққа;
Досы жоқ өмір жұтпен тең,
Достықтың туын құлатпа.

Аңсаған гүлді жұларсын,
Алаңсыз сен де ұнарсын.
Ант еткен серттен жалт етсе,
Досыңның көзін ұғарсын.

Туыстың дос боп өтуі
Некен-саяк, неғайбіл.
Туыс боп достың кетуін
Сыйластық заны санай біл.

Тауға да биік шығарсын,
Жауынды жеңіп тынарсын.
Ағайын сенбей тұрғанда,
Досыңның көзін ұғарсын.

Екі жақсы дос болса,
 Бірін-бірі қымайды.
 Екі жаман дос болса,
 Бір есікке сыймайды.

Екі жақсы дос болса,
 Бірін-бірі қорғайды.
 Екі жаман дос болса,
 Бірін-бірі қорлайды.

2009

АЛПЫСҚА КЕЛГЕН ІНІМЕ

(Оңдасын Әшімовке)

Оңдасын, жетсе алпысың —
 Ақсұңқар меже келгені.
 Құтты болсын!
 Ол тал түсін,
 Алланың қуат бергені!

Сексенге тұрмын кіргелі,
 Қағарлас талай жақсымен.
 Көргем жоқ болмас бір кемі,
 Алпыстан артық жасты мен.

Шау тарттым деп шаршамай,
 Жарыстым ерке желменен.
 «Жиырма бесім...» деп қақсамай,
 «Қайран алпыс!..» дей берем.

Аяқ та емес, бас та емес,
 Секілді жайсаң жер төсі.
 Көрі де емес, жас та емес,
 Өмірдің ашыс еркесі.

Алдында белес көп әлі,
Үлкендік жолын бастады.
Биік жоқ одан жоғары,
Өмірдің алпыс аскары.

Шығарса шынға албырт күш,
Береді ұшқан құс көмек.
Төменге басу – ауыр іс,
Ақыл-ой, үлкен күш керек.

Әулетті үлкен шолуға,
Ой келсе, шабыт толғатып:
Бәйкеннің ұлы болу да
Әрі сын, әрі зор бақыт.

Құлагер болар құлындай
Баптаса ағам сәнінді;
Бақыт жеңгемнің нұрындай
Жұмақта алдың тәлімді.

Ғалымдық мың сан жұмысын
Ой қозғап, көзді жаулайды.
Сабырлы жүріс-тұрысын
Бәйкен ағадан аумайды.

Көп тілек саған арнайды ел
Мерейтой – сыйлау салтында.
Алпыста еркін заулай бер,
Тың қарқын қосып қарқынға!

Ботагөз, балалар қасыңда,
Көре бер қызығын ғаламның.
Атағын берсін, жасын да,
Ардақты Бәйкен ағамның.

Шырағың ашық жанғандай,
Бағнды бақыт орнасын.
Шоқан, Ақан, Мағжандай
Даналар рухы қолдасын!

21.03.2011.

Қызылжар

САЛЫҚ ЗИМАНОВҚА

Қызылжарда сөз сөйледі Зиманов,
Қызу қарқын құлшынысы бір қалып.
Төксан жасқа тақап қалды десек те,
Жарқын жүзі тұрды ерекше нұрланып.

Дәлел-дәйек әу дем сәтте жиналып,
Толқын кетті су жорғадай ырғалып.
Билер жайлы биік ұғым берді ол,
Қызылықты, жанға жайлы тыңдалып.

Мақал-мәтел, шешендік сөз қаптаған,
Керегіне өте шебер сақтаған.
Қай жерде, қай күн, қай жылда
Айтылғанын бес саусақтай жаттаған.

Сөз құрауы болса ағынды, желісті,
Ат уақытта айқындады көп істі.
«Шындық қымбат байлықтан да билерге», —
Деп мығымдап жайды айтар өрісті.

Тыбу қайда сөзінен бір терісті,
Кей жерінде жұртпен ақыл бөлісті.
Қиықтардың Билік сотын әлемге
Үлкен келгені сөз болды үлкен келісті.

Абыз аға әр шешімі жүйелі,
Жан толқытты әмбеге арнау тілегі.
Билер сырын асқақтатса дәріптеп,
Қазағым деп соғып тұрды жүрегі.

Құлагердей үздік келді тосқаным,
Ол өреге жетер дейсің басқа кім?!
Қай арысқа салсаң даяр ғұлама,
Бесті асаудай қарсы алады тоқсанын!

04.06.2010.

Қызылжар

КҮЗГІ ШУАҚ

Жүрегім, енді тыным аласың ба?
Әлде бір тың әуреке саласың ба?
Шаршатқан шартараптан әрең жеттім,
Аңсатқан Сарыарқаның даласына.

Балқып тұр кербез Көкше белестері,
Айнакөл ашық жатыр, жел еспеді.
Айдында аққу-қаздар саңқыл қақса,
Мектептес қыздар көзге елестеді.

Жасымда ердім, тағдыр, жетегіне,
Қой енді, қарайлатпа кешегіме.
Кен қазып, жыр төгілтіп жеттім есен
Туған жер — Жалғызтаудың етегіне.

Жанымның таптым дәрі жарасына,
Қарсы алды көк Есілдің жағасы да.
Күзгі орман — жасауы бай қалыңдықтай,
Сыймай тұр екі көздің шарасына.

Ақ марал ере тартты баласына,
Ақ киік кетті тоғай арасына.
Бүйірін қыздырып тұр үйір жылқы,
Ой салып тірі жанның санасына.

Кордім-ау қызыл-сары көк өрімді,
Акқу-қаз өтті төгіп жойқын үнді.
Самарқау қол сілтесе сал Сырымбет,
Саумалкөл, сағындым ғой толқыныңды.

Жаз өтті, күз жарықтық сараңданды,
Шабыс жоқ, баяу жортақ, аян қалды.
Ну орман жапырағы түсіп жатыр,
Бәйбішем, сенің ғана саяң қалды.

*03.12.2003.
Астана*

* * *

Сұм жалғанның сан соққысын кештім де,
Бал аштырып көрмей келем ешкімге.
Керісsem де кейісуге бармадым,
Қайран достың кей қатесін кештім де.

Мақтанышқа саран туды сөздігім,
Жадыраймын жарқ еткенде өз гүлім.
Ақындығым — анам берген бақытым,
Кеншілігім — катер шеккен өз күнім.

Жырға қоссам сағынышты сезімді,
Барға — тәубе, жоққа болдым төзімді.
Көргенім жоқ кеуде қағып, паш етіп,
Биіктерде самғап жүрген кезімді.

...Жезкиіктей үйіріме айналдым,
Өлең, саған енді мәңгі байландым.

БІР ЖАҢАРТЫП ӨТЕТІН

Кей қаланың аты әншіл үн берді,
Ақмоламыз Астана боп үлгерді.
Кей қалалар атын жиі өзгертіп,
Әр заманға сай боларлық күн көрді.

Ескі Ермак Ақсу болып оңалды,
Атажұртым нұры жанған оң алды.
Шетте жүріп елге жеткен секілді,
Тараздарым өз атына оралды.

Ал Павлодар мызғымай тұр шертиіп,
Сыйлық емес, «дар» дегені — шер-күйік.
Ақ патшаның бекінісі емес пе,
Намыс қозғап тұрған өңсіз мелшиіп?!

Сан ойланып, сана мұнын кешесің,
Қатты айту жок, үйде отырып бөсесің.
Петропавловск дегенді ерсі көремін,
Басып жүріп Қызылжардың көшесін.

Тағдыр осы өнменіне жететін,
Әу дем сәтте мәңгүрт етіп кететін.
Салт-санама сыйыспайтын аттар бар,
Кезі келді бір жаңартып өтетін.

Гәптін бәрі түпкі негіз затында,
Затын ойлар бар ғой берік хақым да.
Ана тілде жөн болады атаған
Қос қаланы ақ патшаның атында.

2002.
Алматы

МАНАШТЫҢ БАЛҒЫН ІЗДЕРІ

Қостанайға барып не іздедім?
Іздедім, күдер үзбедім.
Жол бастап Сәуле, Өтеген,
Манаштың көрдім іздерін.

Доп қуып, асық ойнаған,
Қызыққа бала тоймаған.
Көрсетті ауыл орынын
Біржола жоғала қоймаған.

Ержеткен кезде бағлан ер,
Өзі де іздеп барған жер —
Қалыпты егін астында
Кіндік қаны тамған жер.

Тілгілеп қазақ даласын,
Ұлғайтқан көңіл наласын.
«Целина» деген осы ғой,
Күрсінткен қазақ баласын.

Аз болған жоқ көргенім,
Таңырқап көңіл бөлгенім.
Шомылып, Манаш бойлаған
Көрсетті өзен-көлдерін.

Аралап жүрсек Түзкөлді,
Жолбасшылар мәз болды.
Манаш деп мені қалды ма,
Қаңқылдап көлге қаз қонды.

Қызғыш құс күлсе қуанып,
Оркестр кетті құралып:
Сырнай-керней саңқылдап,
Аққулар өтті бұралып.

Соғыс жылғы балалық
Емес қой маған жаңалық.
Арамшөп жұлдық егінде,
Бригадир сырттан қадалып.

Жер жырттық, өгіз айдалық,
Тапсырған істен таймадық.
«Айгөлек» ойнап көрмедік,
Балалық қалды байланып.

Болды ғой ол да мол шаттық,
Беделді іске жол таптық.
Шалдармен қатар шаршамай,
Қол шалғымен шөп шаптық.

Бәрі де қызық білгенге,
Манаш та солай, бір мен бе?
Алтын тақтай қуандық
«Лабогрейкеге» мінгенде.

Досымның бір ғой заманы,
Үйлесіп туды амалы.
Бұл іздер, достым, құтты іздер,
Тозбаған өрде табаны.

Естелік шексіз біздегі,
Үйдегі және түздегі.
Бұл кітапқа не кірсе —
Манаштын бәрі іздері.

ҰЛЫ ТАҒЫМ САПАРЫ

Көп мәніс бар сапар сырын айтуда,
Діни рәсім, ата мирас салтында.
Манаш бастап
Ұлы жолға аттандық
Абылай ханды қайта жерлеп қайтуға.

Әбдіжәміл, Төрегелді, Салық бар,
Шота, Сайын, Аманжолды танып қал.
Құл-Мұхаммед Мұхтар – біздің сенатор
Жігіт екен елдің көркін анықтар.

Қожа ұрпағы болғандығы қолдай ма,
Келешекке үміт арттым сондайда.
Ұлы ханға бисмилла деп ас берді
Қасиетті Кенен елі Қордайда.

Қар жауып тұр,
Борандатса жел үдеп,
Киелі хан аруағы берді сеп.
Борандатып Түлкібасқа жеткенде,
Күтіп алды айтулы әкім Бердібек.

Әбдіжәміл жолда әңгіме бұлағын
Ашты жүрек жағып нұрлы шырағын.
Алшақ деген,
Шапшаң өтті ұзақ жол,
Ғаламатқа қанды екі құлағым.

Мың шақырым жерді бұйым жүк көрмей,
Күйлі жеттік шекпеніміз бүктелмей.
Түркістан да тіке тұрып қарсы алды,
Жүріновтер жүктің зорын күткендей.

Университет, сәнді сарай, ақ мандай,
Арайлы екен Абылайды атап салғандай.
Қамқорлыққа Қожа Ахмет Иасауи,
Арыстан баб екеулесіп алғандай.

Кіші Мекке – аруақ қонған аралдай,
Кете алмайсың жан-жүрегің жанармай.
Абылай ханды қайта жерлеп оралдык,
Ұлы рәсім есте мәңгі қалардай.

19.03.2000

Түркіста

ТҮРКІСТАНҒА БАРҒАНДА

Түркістанға дәм-тұз тартып барғанда,
Зиялылар ой жүгіртті әр манға.
Манаш айтқан қызды әсемпаз әңгіме,
Қармақ салған талай ынтық арманға.

Бір қаракөз тақасының жарқылын
Өлең еттім, қосып сырға алтынын.
Уақыт та жоқ, жас та келді біразға,
Қысылдым ғой болмай ескі қарқыным.

Бұл жалғанның қыр мен сырын өлшетіп,
Ғалымдық пен серілікті көрші етіп,
Түнделетті Төрегелді ағамыз,
Сегізінші ғаламатты көрсетіп.

«Миколай соққан сөлкебайдай әдемі»,
Шота десек, жайнар сәулет әлемі.
Алпыс қатын алса да Абылай атасы,
Қасында жүр жалғыз ғана әйелі.

Көп соққылап есерсоқтау шортанды,
Копен ақын кемшілікке зер салды.
Рымғали мен Таразиді күлдіріп,
Камал жүрді жиі мактап Шерханды.

Көзі күліп, өз күшіне сенгендей,
Әзіл сөзге әтір қосып дем бермей
Тірі классик Әбдіжәміл отырды
Бефлиемге Папа Римский келгендей.

Жолда ілескен жоралғыны қиял ғып,
Қолпаштаған біз алғысты жиі алдық.
Сертке жетті сексендегі серілер,
Алпыстағы жастар жағы ұялдық.

Сыйластыққа көңіліміз тоқ болды,
Қырғи мінез қырғын сөз де көп болды.
Құдай оңдап Манаш қатты қуанды,
Жүзге бөлу осы жолы жоқ болды.

20.03.2000

ТІЛ ЖОРЫҒЫН ОЙЛАСАҚ

Қиын еді-ау бодандықта күніміз.
Мешеу тартты қайран ана тіліміз.
Құны кетті қазақ тілін білудің,
Бірақ төтел бере алмадық біріміз.

Ұлтым нешік, жұртым нешік дегенде,
Қан ойнайды жалын қаптап денемде.
Тәуелсіздік келіп козді ашсақ та,
Кетіп қалды-ау тамыры дерттін теренге.

Қазақ тілін мемлекеттік атадық,
Атамекен тез өзгерді аты анық.
Барлық жерде тіл жорығы басталды,
Бірақ, достым, аз емес әлі қаталық.

Ескі індет, ескі ғадет сөнбейді,
Бастықтардың өзі орысша сойлейді.
Шет ел жақтан оқып келген шенділер
Тіл білмейді, оны кімдер жөндейді?

Кеншілер де, металлургтер, құрылысшы
Өзгерткен жоқ тілге мақрұм тұрмысты.
«Қожайындар» басқа тілде сайраса,
Жұмысшыға бөгеу қайда бұл күшті?

Тіл жорығы болар басты ұраны
Бір төрдегі табылмай-ақ тұр әлі.
Содан болар, өндірістегі басшылар
Ыңк етпейді... болса-дағы кінәлі.

Қайда барсақ, бәрі орыс тілінде,
Ұмтылыс аз ұлттық тілді білуге.
Сұраныс жоқ сөйлесерге қазақша,
Құн қалмады қазақша алған білімде.

Газет қайда, ауылдарда кітап жоқ.
Ас-суың бар, соған, бауырым, көңілің ток.
Рухани азық қайда, ағайын,
Онсыз тіл жоқ, онсыз құнды өмірің жоқ.

Кеңсе ісіне кең кірістік, ол дұрыс,
Бірақ зор күш — ауыл және өндіріс.
Тіл жорығы болсын десек жемісті,
Өндіріс пен ауылға жаса бетбұрыс.

29.06.201

* * *

Көкірегімде Абай ата өр сөзі,
Мың оқысаң болмас ынтық жан мезі.
Оны қазақ Пушкині деу олқылау,
Фирдоусиі, Толстойы — бәрі өзі.

* * *

Құпия жоқ түбі терең сырымда,
Анамды ансау бермеді көп тыным да.
Тілегім ғой, арымастай күш бітті
Аштық жылы жетім қалған құлынға.

* * *

Өмір сырын кең барлауға сай туған,
Қорқыт мұңын дей көрмеші сарқылған.
Ол да өтті зарлы заман күрсінтіп,
Біз де көрдік алған күнді алқымнан.

АБАЙША ТЕРЕҢ ҚАРАСАҚ

«Періште болған әу баста...» —
Деді Абай нағыз шайтанды.
Шайтандыққа алмасса,
Заманға еріп тайпалды.

Шен-шекпенге қызықты,
Естілермен таласып,
Ақ ниет аттап сызықты,
Көк шайтан болды адасып.

Еңбегі көпке жұғысты,
Тер төккендер тұтылды.
Тасымпаз жалған сыбысты
«Шайтанчиктер» құтырды.

Шыдампаз біздің жамағат,
Бұл не сұмдық демейді.
Экрандарда ғаламат
Қырғын мен сүргін көбейді.

Ұрлық пен зорлық қаптаған,
Тосады шымқай қазаны.
Ар-намысты таптаған
«Ғашықтар» алды мазаны.

Сыбайласқан жемқорлық,
Тамырын терең шаппайды.
Парақорлық кең қолтық,
Бірін-бірі сақтайды.

Абайша терең қарашы,
Ұғуға үнсіз тырысып.
Барады адам баласы
Шайтандыққа ығысып.

АҚ БҰЛАҚТА АҚ ТЫРНА

Күлкісі күміс тіл байлар,
Сынғырлап жатыр ақ бұлақ.
Бүлдіршін әсем гүл жайлар,
Маңайы майса балқұрак.

Мандайы ашық жарқырап,
Сүйер деп ару тосқандай.
Жататын қарап ақ бұлақ,
Сылқылы әуен қосқандай.

Жаз келсе аңсап кең сайды,
Жететін аппақ тырналар.
Қобыз бен қоңыр сырнайлы
Тыраулап берер тың хабар.

Тұмсығын малып бұлаққа
Тұрғаны қандай су ішіп?!
Дауысы жетсе құлаққа,
Жүруші ем ахуал білісіп.

Қолдауын тауып мың талап,
Қимастық салтын құрушы ем.
Ақ төсін ұзақ сипалап,
Иыққа мойнын бұрушы ем.

Көп жылдар өтті арада,
Ерекше туған құс еді.
Ақ бұлақ көрсем далада
Ақ тырна еске түседі.

ТОҚТАМАЙДЫ ЖҰМЫР ЖЕР

Есіме алсам өмірдегі әр ізді,
Қарақалпақ елі — жолым маңызды.
Кремльдің солдатымыз ол кезде,
Мен барам деп бергем жоқ қой арызды.

Сол өлкеге арнадым дәл бес жылды,
Арал үшін алғашқы айқас естілді.
Ен ғажабы — жаны ашымас теңізге
Мәскеудегі «дөкейлерге» ес кірді.

Арал десе, қыза түсіп, үдеймін,
Туды бүгін ел түсінбес дүлей күн.
Өз жеріне тартып жатыр әр халық,
Соны көріп, үйде отырып жүдеймін.

Пайдаланған суды да олар кимайды,
Ой-шұқырға өз жерінде жинайды.
Таудан келген қос дарияның тасқыны,
Алла жар боп, еш тесікке сыймайды.

Жұмыр жердің өтер талай қонағы,
Аралға да бақ жұлдызы қонады.
Токтамайды, Жер айналып барады,
Жылдар өтер. Арал қайта толады.

Жоқ десек те бүгін бізде зор табыс,
Болашағым етер үлкен қолғабыс.
Адамдардың тым надұрыс ісіне
Табиғаттың өзі берер тойтарыс.

21.01.2011

ТҮРКІСТАНДЫҚ БИІКТЕН

(Мұхтар Құл-Мұхаммедке)

Түркістанға оң сапарды құптадым,
Абылай ханға тағзым ету — ұққапым.
Алатаудан шыққан көштің алдында
Ала тудай алға тарттың, Мұхтарым.

Қайсарлығың — жүректі кең ашқаның,
Ел еңсесін бір көтеріп тастадың.
Айқындалып ұлы ханның мәйіті,
Қайта жерлеу парыз жолын бастадың.

Байқап тұрсак, соның бәрі тегін бе?!
Тарқап кетті сағым-киял шерім де.
Неге десен, рухани ел төрі
Абылай ханның ұйықтап жатқан жерінде.

Елбасы жүр барлық істің басында,
Ол ғибрат жетер талай ғасырға.
Ұлы ханның ұрпақтары атынан
Шотаның тұр қолтанбасы тасында.

Ерең еңбек негіз тапты пайымды,
Жарқын бейне, айқын сурет жайылды.
Зерттеушілер барлығына мың алғыс,
Ерекше айтам Оразақ пен Сайымды.

Ақ арулап, діни рәсім жасасак,
Атан шалып, тастан табыт қашасак;
Жоң болады суретші Мәжиттің
Шын бауырмал аты-жөнін атасак.

Ата салты, дін мұсылман ғұрпымен,
Белгі орнатсақ зерлеп мәрмәр, құлпымен;
Отан-ана ақ тілегін ақтадык
Шокан бабам, ақын Мағжан рухымен.

Мұхтар, сенің иманжүзді нұрын бай,
Өжеттігің Махамбет пен Сырымдай.
Ар-намыстың арқасында көріндің,
Абылай ханның аруақ қонған ұлындай.

Қалталы дер мен аулақпын үгіттен,
Арқалысың жомарт жаның сүйінткен.
Абылай ханның аруағы көтеріп,
Қанат қактың түркістандық биіктен!

*17.03.2000.
Түркістан*

* * *

Тақыр қалта — адамның шын дұшпаны,
Сонда жатыр тірлікте тұрмыс мәні.
«Аштық...» десе қазақтың шошитыны —
Отыз екінші жылдардың тым қысқаны.

* * *

Абаймен өттім өмір өткелдерін,
Гете, Пушкин, Байронды жек көрмедім.
Жаксы болды, жасымнан жаттап айттым,
Омар Хаям бабамды ескергенім.

* * *

Тимесе де, тисе де тірі себі,
Есерлердін бірі — ер, бірі — сері.
Күні бойы қолпаштау табылмаса,
Кешке өзін мақтауға кіріседі.

ҰЛТТЫҚ ҚОРҒАН

Әр сөзден көксегенім табылғандай,
Алады бойға рахат жаным қандай?!
Жалықпай мен Абайды оқи берем,
Күнде бір ой сәулесі жағылғандай.

Қазаққа тез жетердей заманақыр,
Айтқаны — ақыл-кеңес, санаға — сыр.
Мейірбан, адамсүйгіш ақ тілегі
Еліме күн нұрындай тарап жатыр.

Жүргем жоқ ғашық назын біле білмей,
Үн қостым артта үзілмес легіндей.
Абайдың әнін айтсам жан толқиды
Туған ел бірге соққан жүрегіндей.

Кірмедім мен акындық сапқа бекер,
Абайшыл пәк тілегім сақтап өтер.
Акындар — поэзия солдаттарымыз,
Ол — көсем ұлттық қорған мақтан етер.

2005.
Астана

ҚАНАТТЫ АДАМ

Манаш десен, ағылар естелігім,
Дайын тұр ғой жыр артқан бес көлігім.
Акынжанды мінезі ашық еді-ау,
Ақ жүректің досқа арнар десте гүлін.

Мықты еді ғой дәстүр мен ғұрыпқа да,
Қолда барын тосатын жырып қана.
Шешен еді, бірақ та сен сөйлесен,
Тындайтұғын қаймақтай тұнып қана.

Ақиқатты жүрмеді тегін бастап,
Жан еді ғой ұстанған берік мақсат.
Ұлтжандылық ұраны, Құраны еді,
Бақытты күн тынбайтын еліне аңсап.

Кемеңгерге тенеуші ем сөзін балап,
Отырғанын қимаушы ем көзін қадап.
Бір мінезі сол еді-ау мен сүйетін —
Ешқашан да етпеді өзін мадақ.

Өкініш көп, ой да көп қабаттаған,
Шын абзал жан көрінді Манаш маған.
Арамыздан, шіркін-ай, ерте кетті
Ел төрінде шалқыған қанатты адам.

НАПОЛЕОНҒА ТАРТҚАНДАЙ

Келбетті еді қызыл шырай, ақ мандай,
Жүзі жылы баурап сені тартқандай.
Күлім қағып кейде қарай қалатын,
Тағы да бір ақиқатты тапқандай.

Тынды ұшан су таудан аққан сарқырап,
Сөнді жұлдыз нұрын шашқан жарқырап.
Жасап берді ол жаңа тарих нұскасын,
Тәуелсіздік өресінен талқылап.

Солженицын сандырағын қайтарған
Манаш — дүлдүл дауда дәлел айта алған.
Көз алартса бес облыс жеріне,
Дәл дерекпен қорғай білді майталман.

Тарихшы боп туған сол ғой арыстан,
Кейде Абайша «мыңмен жалғыз алысқан».
Бауыржанша жарып өтер жалынды,
Жаратылған жан еді ғой намыстан.

Тура кірер қан майданға сақтанбай,
Тік сілтейтін әр сөзінде от бардай.
Шағын бойлы қазақ еді, мәрттігі
Наполеонның дәл өзіне тартқандай!

14.07.201.

Қостана

БІР ҚАЗАҚТЫ БӨЛМЕЙІКШІ ЕКІГЕ

Ескі Одақтың кезінде де бар еді
Елді үш жүзге бөлушілер әлегі.
«Командалық» ғұрып келді бұл күнде,
«Ескі», «жаңа қазақ» туды әлемі.

О), Құдай-ау, әнжүмелеп жастарды,
«Жаңа қазақ» деген дақпырт басталды.
Бір қазақты бөлме қаққа, бауырым,
Оның басқа себебі бар астарлы.

«Жаңа қазақ» – біздер баққан балалар,
Жасөспірім тілге шорқақ «шалалар».
Бірақ, байқа, жаны таза арымен
Тіл мен ділді игеруге бара алар.

Пәле жауып, жықпайықшы сойылға,
Біл одан да не жатқанын ойында.
Тілге олақ жігіттердің бүгінгі
Бір кінәсі, біл, өзіңнің мойнында.

Жаппай қалап кеттік орыс мектебін,
Токтау салар кім шығарды октем үн?
Орыстанып кеттік-ау деп оскырсақ,
Оңдап қара ағылшындық жеткенін.

«Ескі», «жаңа» деген ұғым жүрмейді,
Жақтырмаймын ондай іштен үрлеуді.
Кең мінезбен ғибрат-тәлім көрсетіп,
Жетілтейік шорқақ тілін күрмеулі.

Қатыгез дос, өзіне бір қарашы,
Ол да осынау қара қазақ баласы.
Сен күпініп «Мерседеспен» заулатсаң,
Оның өмірі – жер мен көктің арасы.

Қолың жетсе, кетпе, інім, қатайып,
Өткен күнде жатыр біздің бас айып.
Жас ұрпақты жаскандырмай түзеуге
Шыдамдықпен шын камқорлық жасайық.

02.08.2003

ДОСКА СЫР

Бермедің деп зор байлық,
Аллаға жүк артпайық.
Аялап азды молдай ғып,
Қолдағы барды сақтайық.

Әкеліп жарық дүниеге,
Әл берген, ашып сананды;
Талпынтқан жастай әрнеге
Сыйлап от асыл ананды.

Ағаңа күш бол шығынсыз,
Жүдетпе сепшіл жүрегін.
Ініне жаз бол шыбынсыз,
Жайқалып өссің тірегін.

Балаңды тілдеп жекірме,
Ол саған қатты сенеді.
Бағаңды сыйлы кетірме,
Сені де әкен жебеді.

Дос-жаран, туыс-жақынды
Жоғалтпай, түгел сақтайық.
Әр ісі жанға татымды
Сүйген жар көңілін ақтайық.

Ақылсыз қайрат — пәлекет,
Қайратсыз ақыл — тұл жетім.
Аянбай етсең әрекет,
Ақталар елге міндетің.

Сөзіме етпе ерегес,
Өзім де зерлеп қараймын.
Осының бәрі, мен емес,
Айтқаны елге Абайдың.

МАНАШТЫҢ СӨЗІН ТІРІЛТІМ

Іні деген — ін түбірлес сөз деймін,
Інім — үй, іншілдікті көздеймін.
Ордаң осы әулет туын көтерер,
Інім, білгей, басқа жолға төзбеймін.

Сезгенім сол інім артса өзгеден,
Өзініннен ол ешқашан безбеген.
Әке-бала гармония көрсетті,
Інін сүймес тап осыны сезбеген.

Іні сүйгіш боп сөз бастасам іріден,
Бәйкен аға тағдырымен бірігем.
Көрсетіндер гармония, Оңдасын,
Қатарласып бірі — ұлын, бірі — сен.

Тарт ініннен, інім, биік заулап бір,
Білу жасқа шанқай түсте самғап кір.
Сенің үйің — ұлы әулеттің жалғасы,
Інін сүймес дорақтардан аулақ жүр.

Іні деген — ін түбірлес екені,
Ірілікке тура бастап кетеді.
Шаңырағын сыйлай білген азамат
Арманына түбінде бір жетеді.

Іні деген — ағалықтың ақ жолы,
Ол — кішілік, кісілік пен бақ жолы.
Іні болу — үлкен өнер білгенге,
Іні болу — даналықтың хақ жолы.

24.03.2001

Дербестік елім алғанда,
 Мәскеуден есен оралдым.
 Тасалау жерде қалғанда,
 Өлеңмен қайта оңалдым.

Байлыққа ерен бататын
 Талапай қамын жемедім.
 Бір елде тыныш жататын
 «Посол» да болам демедім.

Жоламадым қайтадан
 Саясат деген сайқалға.
 Қалың ел бар ғой байқаған,
 Жонді сөз сырттан айтарға.

Кеншілік көп жыл өткелі,
 Әкімдік, міне, қоштасты.
 Жыр келіп ақпа-төкпелі,
 Қыз-шабыт құшып, төс басты.

Бармадым жаттық құруға,
 Жақсылық жолын сақтадым.
 Ермедім ру-жыруға,
 Ел бірлігін жақтадым.

Жылындым құрмет нұрына,
 Жырға орап елдің жүрегін.
 Күш-қуат еттім жырыма
 Дербес ел асыл тілегін.

Дүние озбырлықтын ойраны ғой,
Галапай — олар үшін болғаны той.
Тер төкпей байығанның тазасы жоқ,
Былыққа етек-жеңі толғаны ғой.

Орлесін таза кәсіп намысымен,
Байысын бәсекелік жарысымен.
Қажетін елдің өтеп алға шықса,
Жырға орап құттықтаймын табысымен.

2002 жыл

Аязата секілді көрмедегі,
Немерелер игерсе төрде мені;
Бәйбішемнің жанары жарқ етеді,
Ол — шалымды өзіме бер дегені.

Ғашық өлең айналды ғадетіме,
Петрарка құмарттым сонетіне.
Қара өлең мен сонетті көремін мен
Сүр қосқандай ақ марка қой етіне.

Махаббат қой өлеңге құштар қылып,
Сыбырлаған сезімтал ынтамды ұғып.
Сәукеле етіп сәулеке кигізуге
Жаттығыппын сонеттен гүлтәж құрып.

БІЗДІҢ МАНАШ ОСЫНДАЙ!

Өмір — сайыс,
Жақсылық пен жамандық,
Екеуара арпалысы ғаламдық.
Өмір — күрес
Еш уақытта бітпейтін,
Тарих — ғылым
Соның бәрін түптейтін.
Ал тарихшы — шырақшысы:
Уақыт сырын теретін,
Зерттеп-қаттап беретін,
Барша халық сенетін.
Біздің Манаш сондай еді,
Білсекші,
Ол — ғұлама ақиқатты тіркеуші.
Аққан бұлақ —
Бұрмалауға көнбейтін,
Жаққан шырақ —
Ешқашан да сөнбейтін.
Манаш — тұлға
Биік пішкен мұратын,
Елге арнады бойда барша қуатын.
Манаш — шындық,
Манаш — айқын әділдік,
Өтті қайсар
Қисық жолға қосылмай,
Найзағайдан шошынбай,
Біздің Манаш осындай!

АҢШЫЛЫҚ

(Кенжеғали Сағадиевке)

Бір жігіттің құштар сәті — аңшылық.
Қыза тартса, қалар артта шаң шығып.
Таудан түлкі құсы шалса құлшынар,
Партәуекел, жан шықпаса, қан шығып.

Ұзап кетіп шаң-тозаңнан булыққан,
Осы емес пе ақ шуақтан нұр жұтқан?!
Мұң мен шерін тіршіліктің ұмытып,
Тамаша ғой бостандыққа бір шыққан.

Қызғын шақты кім, қалайша шектейді,
Қызарғанға көңіл ұшып жет дейді.
Өрле арланды қуалай шапқан мезетке
Бұл жалғанның еш қызығы жетпейді.

Қай сырымды білер дейсін маңайым,
Қызба мезет шамшырағын жағайын.
Құба жонда құйындатса жезкиік,
Қуып жетші, көріп қана қалайын.

Жан баурайды айдалада жолдағы үн,
Жастай ұқтым аңшылықтың толғағын.
Кенжеғали, бір дәуір ғой құс атып,
Манашпенен талай бірге болғанын.

Қызғалдағын дала алдына үйеді,
Қымыз ауа самал жел боп сүйеді.
Аққу құстың
Қыз баладай уыз жас
Келбетіне жүрек шеті күйеді.

Ақ періште құс патшасы қабағы
Қызықтырып мың әуреге салады.
Ең қызығы —
Үйге оралсан, бәйбішен
Сол аққудай жап-жас болып қалады.

БІР МІН БАР

Тіршілік, сенде бір мін бар,
Шаттықтан қайғың көбірек.
Сайрамай талай бұлбұлдар,
Булықты үнсіз еңіреп.

Беу, уақыт! Сенде бір мін бар,
Жүрісін шымқай асығыс.
Қамығып өткен мың гүл бар,
Қауызын ашпай қапылыс.

Бір мін бар сенде, арманым,
Тым биік құлаш сермейсің.
Білсен де дүние жалғанын,
Аз ғана тыным бермейсің.

Сұм ажал, сенде бір мін бар,
Қайғыға оқыс саласын.
Жүргенде қаптап құзғындар,
Қыранды желел аласын.

Бір мін бар асау тағдырда
Өнешті өртеп отетін.
Кейде әкенін алдында
Баласын алып кететін.

Бір мін бар сенде, інішегім,
Есерге жылдам ересің.
Қатса да кара тірсегің,
Іркелік ете бересің.

Бір мін бар сенде, бәйбішем,
Не десем, соған көнесің.
Қиындықтың бәрін де
Өзіңе арта бересің.

Жаттаған Абай сөзінін
Қайталап көбін иланам.
Аз емес мінім өзімнің,
Кешірек ұғып киналам.

2002

ӨТТІ ҒАСЫР...

Өтті ғасыр...
Атомшыл заманды алып,
Өшті Одақ шаңырағы қараң қалып.
Аштық... соғыс...
Семейдің полигоны...
Аз болғандай, әкетті Аралды алып.

Өтті ғасыр...
Әйтеуір танытты елді,
Қазақ деген атымды алып берді.
Құдай оңдап,
Ақыры қайран қазақ
Егемендік дәуірді анық көрді.

Төрге әкелдік
Зар шеккен барды ақтарып,
Мағжан аға оралды ардақталып.

Сәкен, Ілияс, Бейімбет қайта туды,
Көшпелілер тарихын тармақтадык.

Өтті ғасыр...

Алсыншы өмір демін,
Дербестігім тарқатты көңіл шерін.
Бірақ, піркін,
Біле алмай елендеймін
Үкілі Ыбырай қай жерге көмілгенін.

Аян болды

Ар үшін алыскандар,
Орнын тапты Ахметтей абыз жандар.
Кешегіге кешірім еткізбеді
Шәкәрімдей құдықтан табылғандар.

Өтті ғасыр...

Толқимын қаламды алып,
Айтар мұңым бітпейді-ау тәмамдалып.
Қос ғасырдың куәсі атаныппыз
Осы күнге жеткендер, аман қалып.

Селк еткізіп шақырса сезім өлең,
Көргенім көп осы екі көзімменен.
Ескі ғасыр сақтайық жақсылығын,
Жамандығы кетсінші өзіменен.

01.01.2000

* * *

Қай заманда жақсы және жаман бар,
Ақылгөй бар, арамтамақ, надан бар.
Не де болса төзім жасап біріне,
Өзіміздің қазақ қой деп қараңдар.

Кеншіліктен үйренгенім — татулық,
Келеді олар сөзде тұрар батыл, нық.
Орғашы да, жорғасы да жоқ емес,
Бірақ бәрін аялайды татулық.

Өтті бірге талай жаз бен көктемдер,
Бірін-бірі жоқ кейісіп тепкендер.
Осалдарға қорған болып мықтылар,
Ғаламат қой құт-береке сепкендер.

Бірлікті олар өмір бақи жақтайды,
Сол үшін де Алла есен сақтайды.

25.03.2003.

Астана

ОЛАР — ДАНАЛАРЫМ!

Әл-Фараби, Марғұлан мен Манашым
Қорғап өтті атам қазақ баласын!
Ұлағатты ойларымен бой тастап,
Жалғастырды сан ғасырлар арасын.

Абай, Шокан, Қаныш, Мұхтар, Манашым
Биіктетті ұлтымыздың санасын!
Рухани азық берді, дем берді,
Жеңілдетті елдің ескі жарасын.

Сәкен, Мағжан, Бауыржан мен Манашты
Бірлестіру тудырмайды таласты.
Ақынмен де, ғалыммен де, батырмен
Тарихшыны қосып айту жарасты.

Әлихан, Ахмет, Ақселеу мен Манашты
Ұмытпасақ, ардақтаймыз Алашты.
Ойлап жүріп көкейкесті ел мұңын,
Барлығы да ақиқатпен санасты.

Заңғар бабаларым,
Абзал ағаларым!
Уақытпен жарыскандар,
Заманмен алыскандар,
Олар – даналарым!

ЖАСА, ЖАСА, МЕНДІҚАРА АУДАНЫ!

Атын жылы, Мендіқара ауданы,
Аспаныңда сақ қырандар самғады.
Орман-тоғай Бурабайға ұксаса,
Күміс көлдер сексен көлден аумады.

Орман, дала, ақ бидайлы аумағы,
Алтын жерде асыл әнім заулады.
Тәуелсіздік көк туындай желбіреп,
Жаса, жаса, Мендіқара ауданы!

Арыстары – ел ұраны Алаштың,
Ахмет аға, Бейімбетпен жарастың.
Дара тұлға, тарланбозы тарихтың
Отанысың ардақты ұлын Манаштың.

Мендіқара – Кәмшат қыздың мекені,
Құтты болды елге ерлік жетегі.
Озаттардың ортасында бүгінгі
Еңбек ері Сайранды айтсам жетеді.

Жана өмірде саған жана шыр бітті,
Шапағатты жауа берсін нұр құтты!
Меңдікара, киелі жер екенсін,
Бейбіт елде асқақтатқан бірлікті!

22.07.2011.
Костанай

ІШКІ СЫР

Құдайдың бергені ме,
Бейсауат сөзге ермедім.
Кеншілік кең мінезден
Ешқашан өзгермедім.
Тірлікте мақтан етем
Манаштай қайсар жанды
Көз коргенін.

Құрдас боп керіспедік, сынаспадық,
Ақымақ пен есерге бас құраспадық.
Табиғи сұрыптау бар деген ұғым,
Достасып, үлкен мәнін растадық.

Жан еді жалындаған оты қалын,
Ол жоқ қой... Ойға батып отырамын.
Сағыныш толқындарын басамын деп,
Ұшырам жүректің ақ тотыларын.

2002

ТАРИХ БЕРГЕН ҚОСАҚТАР

Кенесары — Ағыбайдың арманы,
Шын үйлессе, тарих берген бар мәні.
Мәңгі бақи үзілместей сол жолда
Бауыржандар, Рахымжандар самғады.

Не де болса бір Алланың қосқаны,
Қонаевтар — Брежневтің достары.
«Тың игергіш» Хрущевпен күрескен
Шаяхметовтің келді-ау бүгін тосқаны.

Тар өткелден елім ептеп оналып,
Түзелерміз біз де ертең қоң алып.
Мәлік ағам аунап түсті деп білем,
Көп күрсініп өтті Ілияс Омаров.

Ахмет пен Мағжан қосты алысты,
Сәкен, Ілияс, Бейімбет те табысты.
Ораздар мен Тұрарларды тұғырлап,
Қосып берді Мұхтар менен Қанышты.

Кеңес елін дауыл соғып сұлатты,
Дербестікке жетті қазақ тұрақты.
Ту ұстаған Елбасының қасында
Қозыбаев болды елге шырақшы.

2002

ҚАЗАҚТЫҢ ЗАҢҒАР ҒАЛЫМЫ

Манаш — асыл, тарлан ер,
Биік еді-ау санасы.
Ақсұнкар туған ақтангер,
Тарихшылардың дарасы.

Қолдаған Тәңірім сән беріп,
Көш бастар жүрдек нар еді.
Әр ісіне мән беріп,
Байыппен қарар жан еді.

Ашқанда бетін анықтың,
Кемеңгер етті әр ұғым.

Мол ашты ұзақ тарихтын
Ашы да тұщы тамырын.

Сенімді басқан адымы,
Шындықтың сырын байытты.
Қазақтың заңғар ғалымы
Тарихты терең таныды.

2002

ПЕРЗЕНТИМІН АРДАҚТЫ ЖЕР-АНАНЫҢ

Ақ жаңбырдың тамшысын уыстаймын,
Аппақ тәні мөп-молдір су ұстаймын.
О, адамдар! Ақ ниет өздеріндей,
Аппақ қанат құстарға туыстаймын.

Аппақ ай да аспаннан нұр төгеді,
Таң шапағы талмаурап бізді өбеді.
Тамаша ғой күн жайнап, жер құлпырса,
Аппақ сезім жүректен жыр төгеді.

Аппақ қанат себелеп қар жауады,
Азайтады жүректе бар дауаны.
Тазартады көңілді, желпінтеді,
Наз артқаны өзіне арналады.

Мен өмірде ақ қанат жыр аулаймын,
Аппақ қарға еркелеп бір аунаймын.
О, адамдар! Желпінткен желді сүйем,
Желсіз жерде тымырсық жүре алмаймын.

Ақ көңіл жел мені іздеп қол бұлғайды,
Қарсы аламын қаулардай онсыз қайғы.
Желде бар ғой тоғай мен тобылғы иісі,
Тазалық пен сұлулық тоңдырмайды.

Аққу сүйгіш болмаса менде тыным,
Бергені бар сыбырлап көл бетінін.
Киік көрсем жалт қарал, шақырамын,
Ақ тілекшіл Жер-ана перзентімін.

1995

ЕРМАКТЫ ЖЕҢГЕН ЕРСІНДЕР

(Қуат Есімхановқа)

Бесті асау, жүйрік құр аттай
Көріндін, Қуат, көзіме.
Құзарттан аққан бұлақтай
Құмарттым асқақ сөзіңе.

Жігітсің кербез, шырайлы,
Арканнан жүрген ер түспей.
Қарқынын асқақ ұнайды
Қытайдан аққан Ертістей.

Қайталай берсем, білсін ел
Рухтың ұлттық жетегін.
Ермакты жеңген ерсіндер
Ардақты Манаш екеуін.

Ақсу етіп Ермакты,
Тірліктің өсті татымы.
Манашқа көмек жан-жақты
Көрсеттің, қала әкімі.

«Сол тамаша жол қайда?..» –
Деп күрсініп толғанар;
Салады ойлы жағдайға
Петропавл мен Павлодар.

Өшті ғой Ермак құлақтан,
Сәтті айқас елге ұнады.
Манаштын досы Қуатжан,
Көргім кеп сені тұрады.

01.01.2009.

Астана

МАНАШҚА ЖАЗҒАН ЖАУАП ХАТ

*Жырына көңілім шалқыса,
Сырына толқып нұрланам.
Әніне бойым балқыса,
Мұңына қаным тулаған.*

Манаштың хатынан

Хатына, Манаш, толқып, шабыттандым,
Ниетке сүттей таза анық қандым.
Жәдігер жылы сөзің жан семіртіп,
Жай тапты сан ойланып жабыққан күн.

Қияға бастап өмір баспалдағы,
Кеш жетсем, ол да өмір ақтандағы.
Сағынып, аңсап-сусап елге оралдым
Жұлдыздай ағып түскен аспандағы.

Құрметің аз сөзбенен түйіндеген
Танытты шын бауырмал сыйынды ерен.
Ауылға үлкен ағам жолатпаған,
Жүрекке мұң байлады қиын белең.

Кашанда акын мықты арыменен,
Еліме бүгін берер — барым өлен.
Бакыт қой дос болғаным бұл жалғанда
Қазақтың сендей асыл нарыменен.

Естілді қазағыма дарынды үнің,
Сүйсінтті сыры терең ғалымдығын.
Туған ел – жалғыз Патша, біз құлымыз,
Жүгі ауыр бұл фәниде дарындынын.

Өзіңсің өксігі бір тағдырласым,
Сүйемін шын ұлтжанды салтыңды асыл.
Лүпілі дос жүректің бірдей соғып,
Сыйластық арамызда сарқылмасын.

1992

БӘЙКЕН АҒАҒА МАНАШ АЙТҚАН ҰШҚЫР СӨЗ

Биден де биік азамат.

Манаш Қозыбаев

Бәйеке, биік тұрағын,
Бакыт женгем – шырағын.
Балалар – жасыл құрағын,
Тірлікте көрген жұмағын.
Атақ пен данқын – пырағын,
Ағайын – кәусар бұлағын.
Жақсы дос – алғыр қыранын,
Ата-анан – қолда Құранын.
Балдызың – таққан тұмарын,
Бажалар – тату сыңарын.
Құдаша – қолда ұларын,
Құдалар – тату құмарын.
Құдағи – зәулім шыңарын,
Көршілер – көз бен құлағын.
Қимастық көп қой бөлшегі,
Сыйластық – ең зор өлшемі.

Тындырған іспен төленер
Қайраткер болған зор өнер.
Биден де биік азамат,
Жасыннан мықты қазанат.
Елді ойлап соқты жүрегін,
Төсінде жұлдыз – тірегін.
Келіпті бақыт жөргекпен,
Сол деймін биік төрлеткен.
Ел-жұртты сүйген таңғылып,
Мінезің – тұғыр мәңгілік!

06.04.2001

БИАҒАМА ТЫҢ ХАБАР

Биаға!
Әзіл сөзін жалт қаратты,
Тың хабар сөз қозғайық ақ қанатты.
Шіркін-ай, сенің ащы шымшыманды
Кер заман дер кезінде аз таратты.

Баяғы «Көк сиырын» бұзаулады,
Жал бітіп «Қарагер ат» жүз аунады.
Бұл күнде ауылнай жоқ «Қой, шәй!» дейтін;
Ботадай бозбаланы қыз аулады.

Тажалға ас болмайды арам бакыр,
Сен айтқан дәлду бастық арамда тұр.
Төрт түлік не боларын Құдай білсін,
«Бартерге» – айырбасқа тарап жатыр.

Салды елді жасқанбай-ақ талапайға,
Халыққа тиді тағы шала пайда.
Алақай салды шымқай шенді «дөкей»,
Тоқымсыз жайдақ мініп ала тайға.

Сай келді алаяққа заман нағыз,
Демеуші ем тап осындай жазам аңыз:
Жылпостар төрге шығып масайрайды,
Билікке жақсыларды жамандағыш.

Кеше гөр, тың хабарда көп сөйледім,
Келді ғой деп сөйлегім төкпей сөлін.
Сандалып жұмыс таппай жүргендер көп,
Тоздырып ең ақырғы көк көйлегін.

Азайды күрек ұстар, айыршылар,
Оларсыз енді қайтіп ауыл шыдар?
Орнына қаулап өсіп келе жатыр
Жарысып коммерсант пен қайыршылар.

Қиындық әлі сынақ ете ме көп?
Жатырмыз «азды», «көпті» жеке бөлеп.
Қазақтың жүрегіне мұн байланды
Өндіріс жат қолында кете ме деп.

Дүрбелен қайта құрыс буын бастық,
Ескінің түбін шаптық бұрылмас қып.
«Қайта» емес, біржола құрытқандар
Буымен біразырақ шуылдастық.

Одаққа туды кеше заманақыр,
Генсек те қашып шықты таза-тақыр.
Қалғаны Жазушылар одағы елі,
Ол-дағы тәлтіректеп бара жатыр.

1994

Ұққаным осы, сөкпендер,
Айтқаны бар Манаштын:
«Ұлтым үшін төккен тер,
Ұрпағымыз Алаштын».

Кім не десін қолдамай,
Сұңғыла сөзге кім сенбес:
«Өзін-өзі қорғамай,
Қазаққа шет ел дым бермес».

Бұл сөзі бұрыс басар ма,
Шыдатпай ойлы жүрегі:
«Ұлттық намыс — қашанда
Мемлекеттің тірегі».

*07.08.2011.
Астана*

МЫРЗАТАЙ СЕРҒАЛИЕВКЕ

Мырзатайдың қазақта осалы жоқ.
Сый-құрметпен оларды тосады көп.
Серғалиев — солардың бір нояны,
Жүре білмес біреудің қосағы боп.

Тіл дегенде телегей ағылады,
Сөз негізі қашанда мағыналы.
Керегінді өтейтін жуан сөздік
Мырзатайдан, іздесең, табылады.

Жаны өргек дара шын, дара батыр,
Ғадет-ғұрпын абайлап қара да тұр.
Қобыланды батырдай жалғыз шауып,
Маза бермес белесті алады акыр.

Қадамында ізі жоқ жалтарыстың,
Кілті шындық қолында бар табыстың.
Қалтарыста қалмайды, ішінде жүр
Қазақ тілін қорғайтын арпалыстың.

Қайырбектей досымның інісі едің,
Солай ғана көп жылдар білуші едім.
Бүгін елдің айтулы ғалымысың,
Азаматтық ақтаған ірі сенім.

Беу, Мырзеке! Жігітсің таза заты,
Тіл – сен үшін бабалар аманаты.
Жетпіс жасың, бауырым, құтты болсын,
Қазағымның қазанат азаматы!

23.04.2008.

Астана

ТОЙДАҒЫ ТАЛАС

Сұлу көрдім таңғажайып әдемі,
Қара көзден жарқ етеді жан емі.
Өз тойында Манаш өзі билеп жүр,
Былқыл-сылқыл естен кетпес мәнері.

Ажары аппақ, аққу мойын, ай қабақ,
Билейді скен қос білекке байлап ап.
Шыдатпайды тәбет тілді үйіріп,
Бір сүюдің сәтін іздеп айлалап.

Балғын, жұмсақ еріндері, иегі,
Қос жанарда сиқыр көп-ау киелі.
Екі бетте ерен ғайып шырын бар,
Манаш қайтсін...
Шыдай алмай, сүйеді.

Қос алмасы төс жарып тұр бүлкілдеп,
Қаным қызды...
Тұр деймісін күлкім кеп?..
Жакын барып
Тартып алдым Манаштан:
«Өз тойын ғой,
Маған бер...» — деп күнкілдеп.

16.11.2002.
Алматы

ҚАРАПАЙЫМ АЗАМАТ

Ер еді біздің Манаш Қабашұлы,
Болды нық әділеттің жанашыры.
Сірескен сібер емес, ең ғажайып
Мінездің бітті оған бар асылы.

Әзілқой жүйрік еді нөсер сөзге,
Аркалы айтқыр болды өресі өзге.
Сөйлесе ақын да еді, ғалым да еді,
Көсем боп ой салатын көрер көзге.

Тасыр мен талапсызға ермеді де,
Шығандап өрге құлаш сермеді де.
Қазанат маза таппай желе жортты,
Ешбір мән кей тықырға бермеді де.

Асыл зат — кендей еді қоймадағы,
Көрінді өрге тартса зор қадамы.
Құдайдың Манаш үшін бір бергені —
Данамын, дарамын деп ойламады.

2002

ҚАРАҚАЛПАҚ ҚАЛАЛАРЫ

Жердің асыл ғажайып бар төресі,
Оны көрсен, гүлденер жан белесі.
Ең алғашқы астана болған қала —
Төрткүл биік бұл елдің нар төбесі.

Бүгін — толы келер күн бастамасы,
Нүкіс — көркем қазіргі астанасы.
Шымбай сыйлы көнекөз қарт секілді,
Қарақалпақ ұлтының бас қаласы.

Қоныраттан елестер ерлік қана,
Маңғыт жатыр суы мол белдікті ала.
«Алла!» — десен, Қожелі бой көрсетер,
«Елім!» — десен, жарқ етер Елліққала.

Тақтакөпір, Қараөзек — белестерін,
Шоманай да бөтенім емес менін.
Қарақалпақ бірлескен қазақ, өзбек,
Жарасады бір тілде кеңескенін.

Аралды іздеп адасқан ақ інгендей,
Мойнақты айтсам, мұңаям бабым келмей.
Селк етемін қалқайып, қаңсып қалған
Құм ішінде кемелер көрінгендей.

Көнетозы, ескісі, жаңалары...
Бәрі ыстық көрінер маған әлі.
Мен сендерге шын бақыт тілеп өтем,
Қарақалпақ жайнай бер қалалары!

1995

Ақын жүрек сағыншақ,
 Маза бермес,
 Мехнаты да рахат,
 Азап емес.
 Ауылды аңсау сәттері оралғанда,
 Ұйқы түгіл, дәл келген қаза жеңбес.

Кейде алдымнан қызыл жел сағым кернеп,
 Қызықтырып, шабытшыл ағын келмек.
 Осындайда төгілген сәтті өлеңім
 Тірлігіме тұрақты мазмұн бермек.

Дәріс айтты дей көрме дүйім жұртқа,
 Байтақ елге сүйендік, сыйындық та.
 Келеді екен өмірде өз жолымен
 Үлкен қызық, ең үлкен қиындық та.

Қиналғанда ойсырап күйінбедім,
 Байқап тұрды сыртымнан дүйім елім.
 Қуанышта қызбалық жасамадым,
 Бакыт екен сезу ел сүйінгенін.

2006

САРАНЫҢ ЕСЕНГЕЛДІГЕ АЙТҚАНЫ

Тамаша ғой жеңгелері Алаштың,
 Келіп тұрар періштедей санасқын.
 Есенгелді оралғанда Қытайдан,
 Тілек айтты бәйбішесі Манаштың:

– Манаш сені шын жүректен сыйлайтын,
Мадақтайтын бұзбайды деп бір қалпын.
Ардақтайтын жөн білетін асыл деп,
Не десең де Есаға деп тыңдайтын.

Есаға деп емес мәнсіп жүргені,
Ол – ағаңның кісі сыйлай білгені.
Бәйкен бастап, Есаға десе бар ағаң,
Ол – бәрінің саған құрмет үйгені.

Жас болсан да, бас болдың сен халыққа,
Аттай міндін бүгін асау нарыққа.
Іске – мығым, сөзге – берік, қайсарсың
Әділет жүгін алып шығар жарыққа.

Сыркатынды естігенде өкіндім,
Саулық тілеп, Жаратқанға өтіндім.
Сәт жолығып, қайта туып отырсың,
Қатарға еріп, сапқа тұрып, бекіндің.

Дәрігерлерге мын-мың алғыс айта алам,
Күләшің де болды нағыз майтабан.
Қалсын кесел ем қондырған Қытайда,
Таможняға айт:
Жібермесін қайтадан.

25.10.2002.

Алматы

ҮКІЛІ ЫБЫРАЙ ҚАЙДА ЖАТЫР ЕКЕН?

Айтқызбас жан азасын ойым бекер,
Бір күнде ас пен мерейтойы да өтер.
«Гәккуін» Күләш шырқап әлем білген
Үкілі Ыбырай қайда қойылды екен?

Елеңдеп Жалғызтаудай кербез мекен,
Келер деп болды жылдар сенген бекер.
Құс салып сексен көлді дабылдатқан
Үкілі Ыбырай қайда жерленді екен?

Ардақтап атамаймын атын бекер,
Жетпісте жолбарыстай батыл екен.
Атылған ел қырылған аштықты айтып,
Үкілі Ыбырай қайда жатыр екен?

12.02.2002

* * *

Көкбазардың бағасы қызып-жанып,
Тенге тілі кетіпті ұзынданып.
Алушының қалтасы жұқарса да,
Сатушының құлқыны бұзылды анық.

* * *

Тағдыр еді әкемді құлатқан да,
Талай ауыр өтіппін сынақтан да.
Қиын дауыл алдымнан шыға берсе,
Жұбатқаны ұқсапты жылатқанға.

* * *

Ежелгі арман – тәуелсіз өмір деген,
Көк сағымда сырым жоқ көрінбеген.
Меймандарым Абайдың әнін айтса,
Анам беттен сүйгендей көңілденем.

ЕСЕНГЕЛДІ БІР ҚАТЕРДЕН ӨТКЕНДЕ

Ақынның бары да өлен, жоғы да өлен,
Сый тартар шабыт жөнді жолыменен.
Аға-іні, қымбатты дос киналғанда,
Отырам жүрегімнен жонып өлен.

Мен үшін ерекшесің, Есен інім,
Шығады сен дегенде еселі үнім.
Алладан тілей бердік, үрейлендік,
Қуандық қатер өтті десе бүгін.

Қайтадан игере бер тың асуды,
Токтатпан аға болып сыр ашуды.
Біред ай кикарлықты тыя тұрып,
Тындай бер ләм-мим демей Күләшінді.

Ту тіккен Мағжан аға легіне,
Жігітсін шабыт қонған жүрегіне.
Есен-ау, бар сырқатты сырып таста,
Оранып ел-жұртынның тілегіне!

25.10.2002.

Алматы

ЖАСТАРҒА МАНАШ СЕНЕТІН

Жастардың Манаш досы еді,
Шәкіртгер сансыз қаптаған.
Еңбегі қайтты еселі,
Жігіт көп сенім ақтаған.

Жас та болса салмақтап,
Жақсыны тану арман ғой.
Өзі де ұстазын ардақтап,
Ұмытпай өткен тарлан ғой.

Сабырлы, маңғаз, текті еді,
Табысқа бөсіп кетпеген.
Сүрінгенді түртпек етпеді,
Жемісін байқап көктеген.

Қызметке келген талантты
Шабысқа ұзақ жарайтын,
Әудемде танып жаратты,
Орынын беріп қалайтын.

Бір мысал айтсам мен тандап,
Естіген қауым құптарлы:
Өсірді баптап ер санлақ
Құл-Мұхаммед Мұхтарды.

Мағжанша қарап жастарға,
Манаш та қатты сенетін.
Шәкірттермен басты алға,
Аралас күшпен жеңетін.

*12.07.2011.
Қостанай*

КАПЫДА КЕТТІҢ ӨМІРДЕН

(Сәкен Жүнісовке)

Тірі жұлдыз сөнді бүгін
Жарқылын шашқан жан-жаққа.
Шықты Астана сүйікті ұлын
Шығарып жолға салмаққа.

Көз жұмды өнер пырағы,
Қазақтың ғажап дүлдүлі.
Самғауық қыран құлады,
Сайрауық бұлбұл тынды үні.

Шаршы топ тұрар бас иіп,
Сол еді-ау жігіт озығы.
Заңғарға жетті ен биік,
Сөз гүлін төгіп өз үні.

Сағымнан шықса жалындап
«Жапандағы жалғыз үй»;
«Ақан сері» ағындап,
Мәңгі өлмес Сәкен алды сый.

Тұлпар десең, тұлпар сол,
Бәйге жоқ оны қарсы алмас.
Ән-күйге ынтық, інкәр сол
Алдына тірі жан салмас.

Сәкен сері ән салса,
Жарк етті жүрек шырағы.
Сексен көл толқып тамсанса,
Қосылды аққу сынары.

Серілік өнер тоғысты,
Сергітіп дала жарысы.
Тандантты қазақ-орысты
Абайшыл асқақ дауысы.

Құлагер мұнын қозғаған,
Шұрқырап шықты құлындай.
Болса да Ақан өз бабам,
Жалғасты Сәкен ұлындай,

Таппады тыныс бірауық,
Әр саққа терең бойлады.
Сұм жалған тосқан шырмауық
Шырматпай оны қоймады.

Өксікті тұрсам жоя алмай,
Кетпессін, бауырым, көңілден.
Ұйқыда жатып оянбай,
Қапыда кеттін өмірден.

2006.
Астана

* * *

Қиялым көп дауыл-желмен жарысқан,
Таңғалмайды маған көптен таныс жан.
Ана тілім келешегі күңіреніп,
Толғанамын жарыла жаздап намыстан.

Ақыл, сенім, кен шабытқа азық бер,
Жүйрік қалам, болмыс түрін жазып көр.
Ақиқаттан бұлғақтама, бұлтарма,
Сонда сені елің алтын қазық дер.

Арыстандай апатқа да жармасам,
Кім бар еді мен жалынан алмасам?!
Дертін ұқтым тез құрғаған Аралдың,
Адам ісі — құпиясын барласам.

09.08.2011.
Астана

АСЫЛ ТҰЛҒА, БАҚҰЛ БОЛ!

(Өмірзақ Сұлтанғазинге)

Өтті өмірден қазақтың шын арысы,
Ғұлама ғалым елге айғақ әр ісі.
Жүдеп қалды-ау сол мезетте қазақтың
Ғарыштану мәресінде жарысы.

Асылды алу — сұм ажалдың соқпағы,
Айту қиын...
Үлкен жүрек тоқтады.
Қарт Алатау қарлы шыңы теңселді,
Ардақты ұлын Тобыл сынсып жоқтады.

Ұлттық тұлға
Әлем білген көшелі,
Ол бар жерде ұтты елдің есебі.
Бәйге өрінде Құлагердей мерт болды,
Ғарышкерлер ақылға бай көсемі.

Үлгі еді ғой, Өмірзақ, сенің атың сол,
Санлақ едің жер бетінде данқын мол
Қаныш аға нық қазығы деп сүйдік,
Таңғалдырса өрге ұмтылған данғыл жол,

Қайда жүрсең жіті көңіл бөлуші ем,
Алға тарттың ағалықтың төрін сен.
Бар қазаққа көрік берген кеменгер
Ахмет аға інісіндей көруші ем.

Жүректі едін,
Әр қадамың тың дастан,
Жок деуге де сені бүгін кимас жан.
Топырағың торқа болсын, нар інім,
Ұрпағыңа ашық болсын нұрлы аспан.

Ұлтжандылық тандайында татым мол,
Нағыз қазақ болып өттің атың зор.
Ойда жоқта құлап қалды-ау бір тауым,
Елің бақұл, асыл тұлға, бақыл бол!

24.05.2005.
Астана

ҒАРЫШ ТІЛІН МЕНГЕРГЕН

Өмірзақты осы жұрт біле ме екен,
Сұрақ емес,
Шабытшыл тілек етем.
Құлығы жоқ жан еді іске берік,
Қиындықта туған ел тірек етер.

Жаксылыққа жалғасып бұрын жүрген,
Озық еді
Шан жұтпас құлын күннен.
Қаныш аға Жер-ана кілтін тапса,
Өмірзақ қой ғарыштың тілін білген.

Курчатов пен Королев асыл ғасыр
Бетін ашса...
Гагарин — таусылмас жыр.
Ал бүгінде Өмірзақ тап солардың,
Қазақстан атынан, қасында тұр.

Жүрегіме жүгінтсем айтарымды,
Қазақты да аспанда ай сағынды.
Тоқтар, Талғат ғарышқа ұшып шыкса,
Жерде Өмірзақ көмегі байқалынды.

Ашық айтсам,
Кең дала үні еседі,
Тобыл толқып, Сырдария ілеседі,
Ел де, жер де, аспан да мойындаған
Байқоңырдың киелі иесі еді.

Терен зерттеп, тетікті ерте білді,
Асыл ойын айқындап шерте білді.
Тәуелсіз ел қорғаса Байқоңырын,
Өмірзақты Елбасы ерте жүрді.

Өр қиялы ғарышты қарыштаған,
Математик – сан қыры таныс маған,
Талай жылдар Қаныштың орнын басып,
Бой көрсеткен Өмірзақ – аңыз адам.

Жүзі жылы...
Нәр алған нұры күннен,
Кәрі-жастың жан еді сырын білген.
Қобыландыдай нар еді-ау
Қос жанары
Жарқ еткенде сұлуды сүріндірген.

Махаббатшыл келмей ме қайран адам,
Райхан деп құс болмай сайрамаған
Жерде балкып жүргенде
Өмірзақты
Мың-мың жұлдыз аспаннан аймалаған.

Болған жоқ қой ешқашан қамсыз басым,
Алматыда сол еді-ау зор сырласым.
Аралды айтып, апатты сөз еткенде,
Көз алдымда жататын толқып ғасыр.

Әлем білген есімін ашық дарын,
Адамзатқа жеткізді тасып барын.
Ол ғылымға берілді жан-тәнімен,
Өліп-өшіп сүйгендей ғашық жарын.

Быт-шыт ғылым ордасы қалған өрлеп,
Құрып жатты-ау әр жерде «шайтан өрнек».
Жүрді Өмірзақ ғарышка қарай түсіп,
Дерт шыдатпай жүрегін алған кернеп.

Құлап кетті-ау тым ерте нар бәйтерек,
Жер мен көктін бар сырын білген зерек.
Ұлы тұлға сол еді арамызда
Сыр білдірмей сыпайы жүрген ерек.

Жақсы інісін ардақтар ағадай кім,
Сағынғанда Есілді жағалаймын.
Ғарыштану қазақтың атасы деп
Өмірзақты мен, достар, бағалаймын.

12.05.2006.

Астана

БОСАТЫП ЖІБЕР ҚҰР АТТЫ

Тұтатып жібер шырақты,
Шошытпа дүлдүл пырақты.
Сыпырып таста тұзақты,
Жақынға тартсын ұзақты.
Теректі дауыл құлатты,
Сенсіз де тағдыр сынатты.
Арманына бір жетсін,
Босатып жібер құр атты.
Жайнасын жазы шуақты,
Жұлдызы жансын тұрақты.
Бір ғажапқа құмартты,
Бастады асыл мұратты.
Жайласын жасыл құрақты,
Шайқалтсын балғын бұлақты.
Тірлікте көрсін бостандық,
Босатып жібер құр атты.

2003

МАНАШТЫ ОҚЫ

Беу, қазақтар, қойыңдар көп таласты,
Бет тырнасу кімге, қашан жарасты?
Кім екенін Шынғыс ханның білмекке
Тереңірек оқу керек Манашты.

Ол – тарихшы әділетті, ең бапты,
Елдің мұны, оған қалын шер батты.
Үңілейік жазғанына Манаштың,
Айқындауға алабүлік Ермакты.

Озбырлықтың оған зілі бататын,
Шырмауықта білгір басы қататын.
Манашты оқы білгін келсе дұрыстап
Отыз екінші жылдың аштық апатын.

Байрағы еді барлаушысы оң істің,
Білді сырын қытайдың да, орыстың.
Манашты оқы тереңірек білуге
Мұн мен шерін қан шенгелді соғыстың.

Көзі күліп, кендеу ашып қабағын,
«Бұрқыратты» асау тарих сабағын.
Қай сұрағы толғантса да тарихтың,
Қозыбаев Манашты оқы, қарағым.

ЖАРҚЫН ЖҰЛДЫЗДАР

Жарқын жұлдыздар шапағат сепкендей,
Қараймын өкініш ағыны шектелмей.
Сарыарқа төрінде,
Көк Есіл өрінде
Жарқ етті Мағжан қол сілтеп өткендей.

Жарқын жұлдыздар – аспанның жанары,
Асыл ер мерт болса, бір жұлдыз жанады.
Жетісу төрінде,
Алатау өрінде
Жұлдыз боп Ілияс жарқырап барады.

Жарқын жұлдыздар көшіне толды көк,
Ақ сұңқар Сәкен де төрлі боп, шерлі боп,
Атқан тан толғанды,
Ай толқып ойланды
Аяулы жұлдыздар тым ерте сөнді деп.

29.10.2001

* * *

Атқан тан – тұңғыш құштарлық,
Балдырған күнде байқаған.
Қызығы соған ұқсарлық
Оралды мезет қайтадан.

Кездеспей жүрген жасымда
Жан еді сұлу ерекше.
Ұмсынды жүрек асылға,
Сол ғана маған керекше.

Ынтық зар маусым орнаса,
Ләззаты масаң етпей ме?!
Тілсіз тіл үнсіз қолдаса,
Құлпырып көңіл кетпей ме?!

Жетуге саған талпынар,
Ақкудай көлде желпініп.
Қос жанары жарқырар,
Шырайы жанып серпіліп.

Құштар боп адал сенгені-ай,
Елендеп, елтіп ағалап.
Құдайдың сыйлап бергені-ай,
Бүлдіршін, балғын ғаламат.

Шуақты сәуле — нұрлы азық,
Қызуын мәңгі сақтамақ.
Жасасын!
Мөлдір, шын нәзік!
Батқан күн — соңғы махаббат.

2002

ЕСІЛГЕ ҚОНҒАН АҚҚУЛАР

Есілге қонды аққу-қаз,
Ақ қанат сылқым сусылдап.
Жағада тұрып болдым мәз,
Сағынған әннен сусындап.

Айдынның беті жанады,
Естіліп ерке саңкылдар.
Жүрекке жалау байлады
Есілге қонған аққулар.

Қызығып асау Есілге
Аз емес ойға түйгенім.
Есімде ауыл кешінде
Бетіннен алғаш сүйгенім.

Толкытып құстар оралған,
Құба тал кетті желкілдеп.
Оянды сезім жоғалған,
Сағынған жүрек елжіреп.

Жанарың қонды жанарға,
«Гәккуге» салса аққу-қаз.
Өзіңнен жеткен хабарға
Жалғанды жаным айтып наз.

Сұлу ән еркін төгілді,
Тулады жүрек бір демде.
Ажарын көзге көрінді,
Аққуды аққу сүйгенде.

Қарағай-қайын желпінді,
Құстарға карап анталап.
Биледі менің еркімді
Жер-кокке қонған махаббат.

24.04.2000.

Қызылжар

ЕРКІНДІК

Ақ бұлақ шеті тын құрақ,
Өзенге қарай өрлейтін.
Күмістей ашық сынғырлап,
Бал кәусар үні сөнбейтін.

Кейде ол үнсіз жатады
Ішінде жасыл құрактың.
Рақатқа шексіз батады
Ашқандар көзін бұлақтың.

Құпия қызық дем берген,
Жүрердей тансық жыр етіп;
Тіршілік шықты сол жерден
Ашқанда көзін шыр етіп.

Жабылып қалған бұлақтың
Не жетсін көзін ашқанға?!
Кетті ғой кернеп құлақты үн
Бал кәусар күміс пашқанда.

Сылқылдап ақса сарқырап,
Ойы жоқ баяу іркілмек.
Ақ маңдайы жарқырап,
Ақ бұлақ жатты бүлкілдеп.

Күміс кәусар аптыққан,
Бүлкіл какса серпіліп.
Құшыры қанған шаттықтан
Қайнарға бітті еркіндік.

2005

* * *

Қалай ғана мен тыныш ұйықтаймын?
Кейде толқып кетеді тұнық кайғым.
«Біздің үйге келіп кет...» — деп шақырған
Көрші қыздың сыбырын ұмытпаймын.

Бала едік кой, сынау жоқ талапкерді,
Беттен сүйіп, көзге көз тақап көрді.
Мен білмейтін құпия сырын айтып,
Махабаттан алғашқы сабақ берді.

Жарты ғасыр өтсе де ескере ме,
Құштар сезім салмасын еске неге?
Кеше көрсем, калыпты кемпір болып,
Шөберелері бұрылтпас ештемеге.

...Ұқсас еді-ау аққуға, тотыға да,
Жанарының калыпты оты ғана.

1995.
Алматы

Жүрекке жүлде байлатқан,
Балдырған ғашық, ақ гүлсін.
Түндері күндей жайнатқан,
Айдынға қонған аққусын.

Абайла сырын жақынның,
Өзіңе тура келеді:
Мұқағали ақынның
«Бала ғашық» дегені.

Демессін алжып кеткен бе,
Есімнен неге жанылам?
Жетпістен асып кетсем де,
Әлі де сені сағынам.

Құпия сыр көп менде,
Өленге қосып, табынам.
Жүзге де ертең жетсем де,
Сағына берем, сағынам.

09.06.2002

КҮЙ ТАРТАМЫН

Күй тартамын таңертең,
Тындай қалшы, жан еркем!
Толқып-толқып құшағына қайтамын.
Күй тартамын іңірде,
Күйді жаным бүтін де,
Көргенімді саған ғана айтамын.

Күй тартамын түсімде,
Жанған оттың ішінде,
Алаулаған ақ жалынға шырмалған.
Күй тартамын кештетіп,
Күйді көкірек ес кетіп,
Қайда ғана бара жатыр сұм жалған?

Күй тартамын онаша,
Қалың тұман ораса,
Ауылдардың абайладым тозғанын.
Күй тартамын өрімтал,
Күйді жүрек сезімтал,
Ойран салған қайдағыны қозғадым.

Күй тартамын ертемен
Таркамады шер-шемен
Қырда көрдім талапайшыл түлкіні.
Күй тартамын қанша күн,
Тарта-тарта шаршадым,
Қоңыр күмбір бұзып кетті ұйқыны.

2000

* * *

Өзім үшін жасамадым жан пірім,
Жалғасымын ата-баба салтының.
Өзгелерден бұрынырақ жетермін
Басың ауырып, сыздағанда балтырың.

Бақыт тапсам жыр жазып, кен үюден,
Шабыттансам адам сырын білуден;
Барлық ұлттың шарласам кең бақшасын,
Жалықпаймын қазақ тілін сүюден.

Реніште күйреуіктік етпедім,
Қуанышта кеуде қағып кетпедім.
Қай биікке жетсем-дағы есімде
Бала күнде сан тауқымет шеккенім.

Адал досым домбырам бар – сенерім,
Аяз бидің шапаны сол дер едім.
Туған жерді сағынғанда елді ойлап,
Немереме бір күй тартып беремін.

Күндерім бар көшкен бұлтқа ән салған,
Шабытты шақ сақтайды тез шаршаудан.
Жүрген жерді түрлендіргім келеді
Көкшетаудың кербездігін аңсаудан.

1987

ЖЕЗКИІККЕ

Өзін болдың туған елім айтар ән,
Көңіл өсер қызығым көп байқаған.
Жүйткіп өтші көз алдымнан, жезкиік,
Арал шалқып-толқыр ма екен қайтадан?!

Бакыт үйір жолы құтты асылға,
Сүйе білген інкәр кезді жасырма.
Өрге тартшы өршеленіп, жезкиік,
Әму мен Сыр баяғыдай тасыр ма?!

Сені көрсем жастық жалын оралып,
Шер тарқатып қалар ма едім оналып?!

Жез қанатын құм төсінде жарқ етсе,
Қуанар ем жоғалғандар оралып.

1986

ӘШІРБЕК, АУЫЛ ЖАҚҚА БАРАЙЫҚШЫ

Әшірбек, ауыл жаққа барайықшы,
Үлкендер ақ батасын алайықшы.
Көргендер әкелерді қанша дерсін,
Қасында бірер күнге қалайықшы.

Қалайша елді көрмей адам пылдар,
Қуанып Сәлімжан да алдан шығар.
Қайтайық дұға оқытып ата-анаға,
Көп тосып екеумізді қалған шығар.

Көбейсін ағайынмен әзіліміз,
Жеңгейлер тосар балғын қазы, қымыз.
Ұйқыдан Үкілі Ыбырай аунап түсер,
Әулетке аруақ қонған қазығымыз.

Бәйбішем қорсін ғажап тетелесті,
Сүймейді ол жок нәрсеге ерегесті.
Мен-дағы бала күнді еске алайын
Бір көріп Құлизат пен Елеместі.

Есен-сау жүрген бапты кезімізде
Қош түзеп көрінейік өзіміз де.
Тағы да қайта айналып оралғанша,
Жүздері жүрсін бірге көзімізде.

25.03.2000

* * *

Қамшы тисе сауырға
Қатты жүрер жауыр да.
Алатауда жүрсем де,
Кеткім келді ауылға.

Еш өкпем жоқ қауымға,
Шошытпас еш дауыл да.
Кен жалғанның төрі бар
Анам жатқан ауылда.

1993

Өлең өмір айнасы еді сынбайтын,
Енді доллар азық болды құндайтын.
Асау шабыт бөгет салдым жолына,
Азайған соң адам өлең тындайтын.

Соқпай қалды сағыныштын самалы,
Токтай қалды өкініштің амалы.
Жокка айналды өленсүйгіш адамдар,
Туды бүгін шулы-шатпақ заманы.

Не демекпін өзім сүйген қауымға,
Кез болдық па жыр өшіргіш дауылға?
Кімге керек көп жазғаның, ағайын,
Аз басылып, жетпей жатса ауылға?

Өлен жазсам, еркін ості мерсейім,
Одан артық қандай қызық терейін?
Қой, налыма, елге жетер бір күнде,
Кел, жүрегім, айтқаныңа срейін.

15.07.2011

КӨКШЕДЕГІ КӨРІНІС

Көкшетау — жер сұлуы жалғандағы,
Ауасы жанға жайлы зәмзәм — дәрі.
Жадырап жаз келгенде балбырап тұр
Желкілдеп ақ күмістей қаудандары.

Ажары аппақ гүлдің арайланған,
Баяғы сен секілді қарай қалған.
Қарағай, қайың, терек қоршаулаған,
Тамаша сал табиғат сарай салған.

Қыз алан орман шетін гүлдендірген,
Түрлі түс тіл жетпестей біздер білген.
Жәудір көк, сал қырмызы, мөлдір сары
Бояулар талдың басын түрлендірген.

Ақ қайың ақ балтыры аппағын-ай,
Керегін екі көздің тапканын-ай!
Жарылып жалғыз жүрек кетер ме екен,
Қол созған ақ білектен сақта, Құдай!

Төгілсе ыстық қайнар сезім селі,
Шыдатты сыр білдірмес төзім мені.
Ақ қайың елестетті ақ төсінді
Сенің жас, жүрегің мас кезіндегі.

Сан қызық тамсандырған толып жатыр,
Жас елік елең қағып қолымда тұр.
Білгендей ауыл жаққа мен келгенін
Аққулар айна көлге қонып жатыр.

Арулар жайлағандай кең көшені,
Аққулар жүрек шетін емдеседі.
Толқыма, тентек жүрек, шыда деймін,
Алдында биші қайың кездеседі.

06.06.2000

ЕСКІ ДӘПТЕРДЕН

Қарамай нөсер-жауынға,
От ойнап іңкәр жанымда;
Мәскеуде жүріп сағынып,
Кеткім келді ауылға.

Есімнен кейде жаңылам,
Жыр болып еркін ағылам.
Кремльде жүрсем де,
Кенші күнді сағынам.

Еш өкпем жоқ қауымға,
Шошытпас сойқан дауыл да.
Кіндік қаным тамған жер,
Жетсемші туыс-бауырға.

Тым алысқа өрлеппін,
Ел шетін көптен көрмеппін.
Анам жатқан ауылда —
Астанасы жер-көктің.

Кетемін десем кеткізбей,
Жетемін десем жеткізбей;
Алматыдағы ағалар
Көпірден қойды өткізбей.

Ескі дәптер осылай
Сыр шертеді, досым-ай.
Айылын жиса ағалар,
Мен қайтейін шошымай?..

*22.01.1982.
Мәскеу*

ШӨБЕРЕМ ӘДІЛГЕ

Шөберем келді өмірге,
Шөліркетіп, аңсатып.
Орнады шаттық көңілге,
Бойымды кернеп мол шаттық.

Тірліктің қызық бұл шағы,
Бал бөбек, шаңырақ жалғадың.
Ойлағанға бұл-дағы
Орындалған арманым.

Ұл туды асыл, жаны игі,
Биікте еңлік гүлім боп.
Балапан қаздай сәбиді
Сағынбайтын күнім жоқ.

Жылдам өс, Әділ қарағым,
Ғалым бол, әйдік батыр бол.
Дәл тиер атқан садағың,
Ақиқатқа шатыр бол.

Әділ деген әсем атына,
Өрге ұмтыл, айқын жол жасап.
Тартып өс түпкі затына,
Кім болсаң да, бол қазақ!

24.03.2007.

Алматы

СӘКЕН АҒА

Сұңқар шабыт аққу әнін жалғаған
Сендей асқак, Сәкен аға, бар ма адам?!
Тайғақ кешу бас құрбаны болмасаң,
Білер еді-ау есімінді бар ғалам.

Аңсағандай аңыз-арман асылын,
Қандай ару демес сені ғашығым?
Жігіттіктің қыраны едің мұзбалақ,
Ақындықтың бастадың бір ғасырын.

Өлең сөздің гауһар тастай дарасы,
Сенсіз қазақ толмас өмір сабасы.
Саған мәңгі алғыс айтар сексен қол,
Көкшетаудың орман-тоғай, даласы.

Өрде киік өтсе сені еске алар,
Бір көрем деп қимай қарап, көз салар.
Әсем әнін тау жанғыртып, ел кезіп,
Жүрді сенен болмағанда еш хабар.

Самғай берші, ақын аға, самғашы,
Бұзылмайды асыл өнер арпасы.
«Жезкигім» — өз күйігін баса алмай,
«Тау ішінен» шыққан әннің жалғасы.

МАҒЖАННЫҢ БІР ӨЛЕНІ

Үлкен өлең көңіл толар көлемі —
Мағжан аға «Сағындым» атты өлеңі.
Абақтыда Алла сыбыр еткендей,
Бой тастайды бостандықтың елеңі.

Межешамдай түнде шашқан жарықты,
Алға тартты ақылы жеткен анықты:
«Мен өлсем де Алаш өлмес, көркейер!» —
Деп сақ қыран сендіріпті халықты.

Көкірек жарған түсінгенім ғажапты:
Сын сағатта шындап жатыр қазақты.
«Маған артық ұлтым үшін өлгенім!» —
Деп кешіпті жан түршігер азапты.

Дауылпаздың дана сөзін тірі аңыз
Естіп жатты Қаратаулар, құба дүз.
Көріпкелдік — әулиелік болжамын
Өлеңдегі өз сөзінен тынданыз:

«Қалын елім, қалың қара ағашым,
Қайраты мол, айбынды ер Алашым!
Өзі-ақ құлар, сырың берме, сабыр кыл,
Ақымақтар байқамаған шамасын!»

Осы емес пе әулиелік, даналық,
Тура келді, Мағжан сөзі — бәрі анық.
Кешегі Одақ оқ шығынсыз құлады,
Өз қырсығы сұр жебедей қадалып.

Көріпкел ғой ақын сөзі өрелі,
«Пайғамбармын!» — дегені де сол еді.
Аспанымда жанды Мағжан жұлдызы.
Тұтатқандай «Сағындым» атты өлеңі.

16.05.2008

АУЫЛДАҒЫ АҚСАҚАЛМЕН ӘНГІМЕ

«Халықтың ханы едіңдер әрі малай,
Ақынның осы күнде халі қалай?» —
Деп сұрақ қойды ақсақал Көкшетауда,
Жауапты берген тыңда әрі қарай:

«Кедейдің пана болар косы кімге,
Ақынның халі мүшкіл осы күнде.
Той еді жыр жинағы жарық көрсе,
Айналды каламақы тосын үнге.

Не шара көргендерге басқа сыйды,
Зілзала тас көтермес басқа тиді.
Арқалап кітаптарын сатуменен
Достарым ел аралап ақша жиды.

Соған да тәубе десе апыл-ғұпыл,
Қалтасы қалғандардың бәрі шұқыр.
Кейбіреу күн көріп жүр әрен ғана,
Есектей пайдаға мәз кәкір-шүкір...» —

Дегенде қарттың буы тарқап қалды,
Көнетоз сипай берді тар қапталды.
«Сенгенім сендер болсаң...» дегендей боп,
Жан-жаққа басын үнсіз шайқап қалды.

Ақсақал күрсінгені есімді алды,
Байқадым саясатқа жетік шалды.
«Сәбиттер енді қайтып келмейді ғой,
Тірі бол, бауырым...» — деп кетіп қалды.

*07.04.2004.
Көкшетау*

ӨЗІМ ЖАЙЛЫ

Жебеп мені жырдың дүлдүл парнасы,
Өлен-лария ашылды кең арнасы.
Осы қазақ кім десендер,
Мен болам
Сәкен, Мағжан, Ілияс ақын жалғасы.

Құлагердің дүбірінен жаралдым,
Акан, Біржан, Ыбырайдан нәр алдым.
Абай атам ақындыққа шақырса,
Бірге қосып Қаныш жолын таба алдым.

Дархан өмір жасқаншағы емеспін,
Тар қара келсе айқын кеңескін:
Ақыным де, әкімім де, кеншім де,
Елді үшке бөлді демес мені ешкім.

Өзін ойлап, бізді онша елемес
Жарымеспен жасап өттім ерегес.
Кен қопардым,
Арал үшін айқассам,
Шен-шекпенді қиялдаушың мен емес.

Туған елім ақын-кенші атаған,
Көңілі қаяу сенгендерден хат алам.
Жойқын Каспий топан суын тежессем,
Бекет ата аруағынан бата алам.

Жер төресі атамекен киелім,
Жезқазғанды дәл өзіңдей сүйемін.
Ата-баба аруағы дарыған
Ұлытау мен Кеңгірге бас иемін.

Өмірбаян шет-жағасын қоса алам,
Гүл терсем де көп жабысты ошаған.

Ұйықтап жатыр Есіл жақта қос әкем,
Жалғызтаудың етегінде қос анам.

Ақындығым емес жеке ермегім,
Тым көп тарттым дүние жалған кермегін.
Төгіп келем қара терді аяңбай,
Қатар қазып жер кені мен сөз кенін.

2008

* * *

Есінде ме, Аманжол, бала күнін,
Таза ауадай жұтқан кез сана білім.
Ақ қайыңдар өсіп ек арасында,
Алыстағы аңсатып сара ғалым.

Тағдыр құтты құшағын жая білді,
Студент кез Мәскеуді сая қылды.
Төрткүл дүние абайлар төрт бұрышын
Қызу күнде сен болдың саябырлы.

Жоламадың ашының жұтымына,
Қозғамады жерлес қыз қытығы да.
Текке жүрмей,
Текіден жар іздепсің,
Жүрек қостың Шыңғыс хан тұқымына.

Ашық байқап бастауын алыс жолдың,
Аға сыйлау рәсімін мәніс көрдің.
Розаның тойына ертіп барсаң,
Мәрияммен сол кеште таныс болдым.

Қатарыңнан қош бойы оза беріп,
Сен ғылымға жаралдын аса жерік.
Евней ағам мақтаса, дөп түсіпті,
Болдың бүгін ел сыйлар академик.

Мен жасымнан қос өнер таптым бабын,
Қазған кенді өлеңмен алтындадым.
Қанат жалғап Қаныштың арманына,
Жезқазғанды жайнатып, қарқындадым.

Тәубе дейік, иншалла, іргеліміз,
Егде күнде қосылды гүлденіп із.
Қаныш тойын Парижде бірге өткізсек —
Дана салған ақ жолмен жүргеніміз.

1999

БІЛМЕЙДІ-АУ ДЕП ҚОРҚАМЫН

Ел байлығын талатқан
Ішінде жүрміз ортанын.
Жалғыз ғой, шіркін, Жаратқан,
Көрмейді-ау деп қорқамын.

Қапылыс емес жаңылыс,
Қажеті сол ма адамның:
Сатылу, ұрлау, атылыс
Бейнесі болды заманның.

Бір елді бір ел ойрандап,
Жазықсыз жатыр жайратып.
Қаруға сенген тайрандап,
Есерді қойды-ау сайратып.

Қалауын бермей халыққа,
Ептілер еркін жайлайды.
Жеткендер ірі байлыққа
Ақшамен аяқ байлайды.

Әккі қу мың-мың асайды-ау,
Асырып айла-тәсілін.
Адам түгіл, жасайды-ау
Алладан да жасырын.

Жаратқан сыйлап нұрлы күн,
Ойласа ғалам мол қамын;
Жер беті кейбір сұмдығын
Білмейді-ау деп қорқамын.

18.08.2004.

Астана

МАХАМБЕТТІҢ ӘСЕРІ

Қазақтың кайсар ақын, ерен ері
Толтырды Мағжан кекке кенерені.
Атойлап Тұран үшін ұран жайса,
Сол шығар Махамбеттің жебегені.

Шындықтың сыры аз емес желігі жоқ,
Өтті ғой Сегіз сері серігі боп.
Исатай-Махамбеттен алған сабақ
Қалды артта ән мен жырдың өрімі боп.

Бауыржан жау тойтарған, Рахымжандар —
Махамбет ұшқыны бар батыл жандар.
Рухы асыл дана ерте қонған,
Бәрі де асау тұлға ақын жандар.

Жалықпай көл қорыған құстың үні,
Жайықтан естілгендей қыстың күні;
Кайсарлық берді ақын Қасымға да,
Махамбет жебесінің ысқырығы.

Жаз отіп, жетсем-дағы кәрі күзге,
Күштармын атой салғыш анық ізге.
Әсері Махамбеттің ұлан-ғайыр,
Елім деп тыным таппас бәрімізге.

06.03.2003.

Астана

ФАЗЫЛ АҒА СОЛ КЕЗДЕ СЕС БІЛДІРДІ

Жарылыстар жарқырап құлақтанды,
Бастан кештік атомдық сынақтарды.
Өлген малдай Сарыарқа даласында
Ракеталар қалдығы сұлап қалды.

Семейліктің жайламас күлкі реңін,
Жан біткенді, сұм атом, сілкіледін.
Фазыл аға, сол кезде сес білдіріп,
Күніренген күн болып күркіредін.

Мешел туған көрдк қой сан туманы,
Сұмдық болды-ау сор таңдай татығаны.
Сол айкаста, жан аға, жан қиғанын
Ешқашан да халыққа айтылмады.

“Мемлекеттік құпия” – лаңды заң,
Қаһарынан талай жан болды құрбан.
Қаныш аға екеуін бірлескен соң,
Ашық жарылыс тоқтады елді қырған.

Сескендірсе Мәскеуді күшті лебін,
Қайраткерлік ісінді білсін елім.
Ерте кеттің, піркін-ай,
Біздер көрдік
Коп жұлдызды сұм заман түлкілерін.

Ашық жерде жарылысты нарлығымен
Токтатуға айкастың барлығымен.
Жер астында жарылыс тынды кештеу,
Тәуелсіз ел басшысы жарлығымен.

05.01.2010.

Астана

СЫРБАЙҒА

Досым деп мені
Бөліпсің көңіл, жан аға,
Жайнады жаным
Сондай бір жылы бағаға.
Толкып та кеттім,
Жарар-ау деп дөп шықсам,
Ақтай алсам,
Айтқаның келіп шамаға.

Өлен бір кейде
Төгіле кетсе құйылып,
Мен отырам
Қалам тартпай бұйығып.
Ойланып қалам
Дұрыстап жаз деп желкемде
Сен тұрғандай
Абайла деп түйіліп.

Мен достыққа қарсы емеспін,
Жан аға,
Әнтек бір бассам,
Көңіліме қарама.
Тек қана, шіркін,
Халқымыз сүйер, сүйсінер
Қарлығаш жырлар
Қалықтай берсін арада.

1970

ЗАМАН ДЕРТІ

Арал кетті...

Адамдар, Арал кетті,
Аралды іздеп сонынан марал кетті.
Онсыз-дағы онша емес елдің күйі,
Мына заман ұлғайтты-ау маған дертті.

Қарсы алатын как жолда сүйіп мені,
Көрінбейді Сарыарқа киіктері.
Баска жерге келгендей басым қатты,
Басылмай тұр жанымның күйік-шері.

Қай қияда, қай апат-бүлік, жеттің,
Сахарада Мәжнүннің күйін шектім.
Кең далада бір киік көрмеген сон,
Бірге құрып кетердей күйік шектім.

Көп жұлдызға қараймын биіктегі,
Елестейді біздің ел киіктері.
Өріп жүрген секілді жерге карап,
Кездесуге үзілмей үміттері.

Көк аспаннан алмаймын көз қиығын,
Әнге қосып арнаушы ем сөз биігін.
Қалай шыдап жүр екен күйіп кетпей,
Арасында жез қанат жезкиігім.

Заулап келіп алқа бел, қырдан асып,
Күндер қайда сырласар мұң тыңдасып?
Қаптап жүрген киіктер ғайып болды,
Кетті ме екен Аралдың құмы басып?

ЖАЛЫНДАЙ КӨККЕ АТЫЛДЫ

(*Ғафу Қайырбековке*)

Аузына Құдай сөз салған,
Жолбарыс еді өр тарлан.
Шымырлап өрген жырлары —
Ғұмырлап өтер сәтті арман.

Пұшайман емес соққы алған,
Сандалкөл сол ғой топжарған.
Сағынып жүрмін Ғафуды
Аталы сөзге тоқталған.

Сырбаздығы Ғабиттей,
Өршілдігі Сәбиттей.
Бұлқынысы Баукендей,
Сырбайды өскен дәріптей.

Абайша да толғайды,
Байронға да қол жайды.
Қырандай етіп зорайтты-ау
Шырылдап қалған Торғайды.

Өленнiн өргек татымы,
Қанатты құстың жақыны.
Еш адамға ұқсамас
Ғафекс — казак акыны.

Тұманбай өссе ағалап,
Сыйлады Қадыр бағалап.
Бәрі де бірге жүрді ғой
Қазақтың жырын тағалап.

Оқыған адам елтиді,
Қыздарға қанша зер тиді.
Тап одан артық кім айтты,
Сұлулар елі ЖенПИ-ді?!

Адуынды, ағынды,
Бұрқанған ерке дарынды
Жалғыз ғана мен емес,
Қазақтың елі сағынды.

Женешес-ау, ерке шалынды,
Маңдайға біткен бағынды
Тәтелер де сағынды,
Кафелер де сағынды.

Нарыққа кірсе ысқыртып,
Содырды соқты ықтыртып.
Газетте бүгін...
Ғафу жок
Бұзықты берер шықпыртып.

Табатын алқа жол төрден,
Арпалыс көп қой ол көрген.
Сахналарда...
Ғафу жок
Үлкен мен кіші жол берген.

Арыстанмен алысты,
Ақиықпен жарысты.
Үйретіп кетгі Ғафекен
Бермеуді қолдан намысты.

Қоздырар жырға бүйірін,
Іздейді әркім үйірін.
Сағылтып жүр ғой бұл күнде
Ғафуша туган иірім.

Іздемей көктен шатырды,
Найзағай отын сапырды.
Жалындап тұрған кезінде
Жарк етіп кокке атылды!

2000

* * *

Жазбай жүр деп
Тіл тигізбе өнерге,
Максатым жоқ масаттанар көлемге.
Тамшы судың тамшылығын сезердей,
Татым іздер жүк көбейді өлеңге.

Арал салған жүректегі беріштің
Қайсыбірін кемітем деп керістім.
Оңай сөз жоқ...
Астан-кестен заманда,
Тар кезеңдер бастан кешкен маған да.

Үйірлесіп ақыл, сезім, ой жеткен,
Толғандырып ел тағдыры сөйлеткен.
Кей мезеттің жыр сыбырлар кезі бар,
Сол бақытым тіршілікте қол жеткен.

1989

ЖИЫРМА ЖЕТІ ТЕРБЕЛІС

Желмая желді адырға жортып шығар,
Жорғалан жиырма жеті толқыны бар.
Күйшідей перне қуған дәлдеп басып,
Ырғақты жүрісіне болдым құмар.

Жануар ел шетінде желсе бүгін,
Ашамын сырын талай ертегінін.
Қарашы бипыл-типыл қайырымға,
Жасаған кең далаға еркелігін.

Көргенді жеткізбесе сөз келтелі,
Пай-пай-пай! Әсем қимыл көзді өртеді!
Қайтарып жиырма жеті «Айгөлегін»,
Ақ бура, әне, жүріс өзгертеді.

«ЖҰМБАҚ ЖАЛАУ»

Мол болатын кең жүрекке сыйғаны,
Сол болатын тілі, діні, иманы.
Ел мен жердің айтты бейнет-зейнетін
Сәбит аға том-том етіп жиғаны.

Аласапыран күндерде ой тотыққан,
Елендедік, көп тебірендік толқып қан.
Сәбең еді,
«Жұмбақ жалау» желбіреп,
Бар қазаққа қалың роман оқытқан.

Асау тайдың терін ерте төкпек пе,
Інісіне жанашырлық етпек пе?
Сәбит жазған «Латыншаны» үйретті
Ермек тәтем бармай жатып мектепке.

«Жұмбақ» сырын өз таңдайым тата ма,
Рахмет айтам көп оқытқан атама.
Есен жүрсем жер бетінде
Жарыдым
Сол күндерде талай алғыс-батаға.

Оқып бердім салқын үйде неше қыс,
Түтін жұттым от басында неше күз.
Ұшқыр жерін жатқа айтып тамсантсам,
Жарты кәмпит сыйлаушы еді шешеміз.

Тап осылай ашқан ұлттың санасын,
Сәбит аға тарлан еді жаны асыл.
Атам, әжем «Жұмбақ жалау» сырымен
Толтыратын бес намаздың арасын.

Алдымызда басталардай бір тойы,
Қарт атамның жақсылықа жүрді ойы.
Оқытатын сыйлы қонақ келгенде,
Шайы корек,
Бір мызғу жоқ түн бойы.

Сәбең шеккен білдік «Өмір мектебін»,
Көкіректерге көктеп пісер екті егін.
Байқап жүрдім,
Жаным ашып біртүрлі,
«Жұмбақ жалау» «Ботагөз» боп кеткенін.

«Адасқандар» Алматыда жүргендей,
Мың толғандым көргеніме бір сенбей.
Елестейтін Ботагөз бен Асқар да,
«Оқжетпеске» жаңа жалау ілгендей.

Қызыл ала шарпып өтсе жолды алау,
Қиянат қой сөз қисынын қолдамау.
Құдай салған дана Сәбит аузына,
Шын мәнінде жұмбақ екен сол жалау.

29.02.2000

САЛТ ҚАМШЫ

(Жанат Жаубасовқа)

Салт қамшының сыры жатыр алыста,
Ол – құсқанат алып ұшар жарыста.
«Қыз қусан да» қамшы үйіртіп жетіп бар,
Бәсекеде қыздырады намысқа.

Сұлу қамшы айтқызады жан сырын,
Құлшындырар қамшысы да жақсынын.
Дос-жаранын ұмытпайды ешқашан
Киналғанда ұшын берсең қамшының.

Сан сайыста топтан оздық жеңдік те,
Алшаң бастық қамшымызға сендік те.
Салт қамшыңды үйіріп қал дер кезде,
Сонда жайнар серілік те, ерлік те.

Бір сілтеп қал, Манаш ағаң айтқандай:
Бұркылдат та дүрілдетші жасқанбай!
Қазақ үшін қуанышта не жетсін
Атын озып, аламан бәйге қалқандай.

Заула, заула, құйындат,
Шаңға орап кет, бұрын тарт!
Бас қамшыға, екпіндет,
Оза шауып, еркін жет!
Бір серпіліп қалады ел,
Бас жүлденді ала бер!

07.09.2002.

Алматы

ЖҮРЕКТЕН ТҮСКЕН МАРЖАНДАР

Батыс емес, Шығыстан танымызды
Атты десек, сынайды-ау әлі бізді.
Жок. ағайын! Қолдағы қару емес,
Ақиқатпен өлшейік арымызды.

Орамаса үлдеге бүлдеменен,
Бүлік салып тағдырды тілдемеп ем.
Үндемеп ем біреудің аты озғанға,
Жаксы болар бізді де күндемеген.

Жаңылғанды жазғырмай тесірейіп,
Тұқыртпайық тұрғанда өзі кейіп.
Қатындарша бетінен тырнай бермей,
Батырларша міз бақпай кешірейік.

Махамбеттер ежелгі туыс маған,
Сегіз сері қасында ту ұстаған.
Кенесары өлсе де қан майданда,
Ағыбайлар арт жағын дұрыстаған.

Кешегіні, карағым, сөкпе мүлде,
Шақырамын тәубе деп шектелуге.
Барын тастап егемен ел етті ғой,
Талап алып бармайық жек коруге.

Бағыттаса жан анам берекемді,
Ақ сүтімен ақындық ере келді.
Аккуларды Сәкенше әнге қоссам,
Ардақтаймын Мағжанша Кенекемді.

* * *

Жастай таныс аспанда құстар үні,
Солай қарай жанымның ұшты-ау мұны.
Ауыл жакқа қаратпай қоймайды екен
Өз көліне аккудың құштарлығы.

* * *

Азаттыққа жол қайда тегістелген,
Батып еді-ау замандар теріс келген.
Ескі досым Ельцинге алғыс айтам
«Беловежская Пушчада» жеңіс берген.

* * *

Сырым меруерт жалықпай терген менін,
Ой қозғайды Абайша тебіренгенім.
Ел тұтқасы екен ғой Сәтбай, Шорман,
Тәтті бабам, Есеней, Ердендерім.

* * *

Бірде карап алыс-жақын туысқа,
Беу, кәсіпкер, адалдықты ту ұста!
Шайтанға еріп шайқы-бұрқы керіспей,
Мырза мейір бой тастай бер дұрысқа.

* * *

«Отар», «бодан...» ұмытар нөпірді кім,
Сылып алдын сұм тағдыр нөпір жүгін.
«Абылай!» де, «Ағыбай!», «А, Құдай!» де,
Елбасы боп қазағым отыр бүгін!

* * *

Тарлан тарих, ерекше сынап едің,
Сойылымен жер қорғап шыдады елім.
Қапылыста қақ бастан қағып түспе
Олжа салғыш дәуірдің Құлагерін.

* * *

Өткенді айтып өктемдік каламаймын,
Аралды ойлап жаралды нала-қайғым.
Жер-ананың тәніне тиген оқтың
Ұшқынынан жанымды жаралаймын.

* * *

О, табиғат! Райыңды сауықтыр!
Кей пысықтар әрекетін тауып тұр.
Қарай қалшы:
Ақ жаңбырдай көп ақша
Айлакердің қос қолына жауып тұр.

* * *

Назар салсам ой жеткен бар алысқа,
Табиғатпен тұтаспыз жаралыста.
Табынбайды Жер-ана, достым, саған,
Өзің табын қасірет пен қуанышта.

* * *

Ақын-кенші тірліктен үйренгенім:
Төрге құмар, шен талас күйге енбедім.
Мысты көрсем тұрады мысым басып,
Нұрын төгіп кен қазған сыйлы еңбегім.

* * *

Қай заманда адалдық арымаған,
Арлы адамның сыйлы дос бәрі маған.
Өсектеуге өшігіп қиса қияр
Дарындыға дақ салғыш тарын адам.

* * *

Мініп ек талай жүрдек көк аланы,
Көңілімнің өткен күнге көп аланы.
Бүгінгі көмекшілер жалақыны
Кешегі Генсектерден көп алады.

* * *

Көзім бар деп қайтейін көре беріп,
Кей жат қылық кеткен жоқ конеленіп.
Жүргендер бар бірлікті ұран етіп,
Бар қазақты үш жүзге бөле беріп.

* * *

Өзгелерден бұл күнде артатыным —
Зейнеткер боп алып жүр арқа тыным.
Қаталассам бәйбішем өзі білер
Қай жерімнен «Тоқта...» деп тартатынын.

* * *

«Халықта бар, ханда жоқ» дегенменен,
Керісінше ұғымға терең сенем.
Хан алады білдіріп, білдірмей де,
Халық сенер уәдеге «Берем» деген.

ҚОШ БОЛ, ҚАЗАҚ АРЫСЫ!

(Манаш Қозыбаевқа)

Манашым-ай, қайран асыл Манашым,
Мінезіне сүйсінуші ек жаны ашыр.
Шын ұлтжанды абзал едің ел сүйгіш,
Тарихымды қорғап тұрған дара шын.

Мен не дейін, сол дара шың құлады,
Жауыз ажал үнсіз, тілсіз сынады.

Естен тандық естіген жан қазасын,
Адам түгіл, қарт Алатау жылады.

Қажымас ер, қазақтың нар күрені,
Кеше ғана дүбірлетіп жүр еді.
Ойда жоқта ол бақиға аттанды,
Сырты бүтін, шыдай алмай жүрегі.

Көкірегінде ұялаған ұлы арман,
Ой тудырса шығаратын құмардан;
Қазақ елі айырылды шын арыс –
Тарих шолғыш өрдегі сақ қыраннан.

Көзін жұмды ұлттың санлақ ірісі,
Қапы қалдық кенет тоқтап тынысы.
Өтті Шокан данамыздың жалғасы,
Байтұрсынсов ағамыздың інісі.

Шалқып тұрды, Манаш, сенін дәуірің,
Атқарып ең шексіз жүктің ауырын.
Оқыс ажал ойда жоқта әкетті-ау,
Топырағын торқа болсын, бауырым!

05.03.2002

МАНАШТЫҢ ЕСКЕРТКІШІН КӨРГЕНДЕ

Манаштың жатқан жері «Кеңсайдағы»,
Бұйырған осы бақи кең жайлауы.
Басында сәнді ескерткіш көрген сәтте
Төгіліп дос жүректің кетті арнауы.

Ескерткіш қалдырды зор әсерлі ұғым,
Таппайсың әр кима тас бәсең жүгін.
Көрген жан көкірегіне орап кетті
Манаштың нұр жүзіндей әсемдігін.

Абайдың өлеңіндей жатықтығы,
Манашқа тұр ғой жылы тартып түрі.
Сұрғылт тас тірі жандай тілдеседі,
Бұйырған тіршілікте бакыт шыны.

Зор тұлға, мол мұрасын ұмытпасқа,
Орнаған асыл белгі ғұрпы басқа.
Қос тамшы екі көзден ыршып шықты
Көргенде өлеңімді құлпытаста.

Ойыма ерен ғайып ілдіріп сыр,
Сағыныш жүрек шетін тілдіріп тұр.
Мөп-мөлдір ұлтжандылық от сезімін
Тас екеш тас та, шіркін, білдіріп тұр.

25.10.2002

САРАҒА АЛҒЫС АЙТАМЫЗ

Сағыныш болды ескіrmес мамандығым,
Сол ма екен көп артқаны заман жүгін?
Зергері сан заманның Манаш еді-ау,
Сағындық қасымызда аман күнін.

Жүректе суымайтын ағын таптым,
Ағынның жөнін бұзбас бабын таптым.
Кей достар сын сағатта камықтырып,
Ақ ниет, адал досқа сағыншақпын.

Ой, Алла-ай, кеше бірге жүр еді ғой,
Жай емес, кісіліктің дүрі еді ғой.
Жасқанбас жас баладай жаны таза,
Лүпілі жүрегiнiн бiр едi ғой.

Еске алу сәтi түскен күнiн таптық,
Бәріміз сағыныштың зілін таттық.
Ғасырға аты әйгілі Манаш еді,
Басында тағзым етіп тұрып қайттық.

Қалғанын білдік анық кімнің жалғыз,
Сен едің Манаш жастай ынтық-зар қыз.
Ескерткіш дара белгі орнатыпсын,
Айтамыз, Сара, саған мың-мың алғыс!

Манаштың рухына бағың толсын,
Немере-шөберелер жаныңда өрсін.
Есен бол, тірі жүрген ескерткіші,
Бүгінгі ас пен дұғаң қабыл болсын!

23.10.2002.

Алматы

АСТАҒЫ СӨЗ ТАСҚЫНЫ

(Сара Кабашкелініне)

Манашқа белгі орнатып, мәніс біліп,
Ас берді құрдас жеңгем келістіріп.
Сөйледі ас соңында ойлы, зерлі,
Кей кезде дәл Манаштай келістіріп.

Тебірентті кейде аса терең кетіп,
Жан сырын төкті көпті елеңдетіп.
Қол ұшын берген жанға алғыс айтты,
Манашша кейде еркін өлеңдетіп.

Періште құлағына шалынсын деп,
Құрани сөздің төкті нәрлісін дөп.
Сәулетші, жобашы мен құрлысшыға
Арнады өз әулеттің алғысын көп.

Көтерді Сара көпшіл сәнімізді,
Толқыды, жасаурады, жаны қызды.
Манашша маңыз беріп әр кісіге,
Тебірентті арнайы атап бәрімізді.

Сөйледі кейде заңғар ғұламаша,
Жүйріктей кетті бірде қырдан аса.
Пай-пай-пай! Осындай сөз таппас еді-ау,
Жүрегі дәл Манаштай жырламаса!

Кім көрген мұнша шешен айтқышынды,
Әр сөзін асыл құстай сәтті ұшырды.
«Аузына Манаш ағам түкірген ғой», —
Деп сонда Кенжеғали дәл түсірді.

26.10.2002

БІР ЖЫЛ ӨТКЕН АСТАҒЫ ТОЛҒАНЫСТАР

Кәкімбек Салықов:

Бір жыл толды Манаш жүріп кеткелі,
Есте қалды, мәңгілікке беттеді.
Осы болды ас пен дұға үстінде
Достарының жүрек қылын шерткені.

Сағыныштың сұрша құсын ұшырдым,
Әр досының жан сырын дәл түсіндім.
Айтқандары жүрегімде жазылып,
Жан бірлесіп мен өлеңге түсірдім.

Кенжеғали Сағадиев:

Заңғар ғалым, орда құрған ұялы,
Зор елі ғой Манаш аға қиялы.
Бір жыл толды ортамыздан кеткелі,
Енді өлімге қимастар да қияды.

Үш кітап боп ағындады естелік,
Мұрағат тақта орнатылды дес келіп.
Енді барып, қарап қана тұрамыз
Әз бейнесін, ақ күлкісін ескеріп.

Ол кеткенде барша қазақ қиналды,
Аз уақытта қолдан келген сыйға алдық.
Ата дәстүр салтыменен біз бүгін
Ел арысын еске алуға жиналдық.

Ас жайылды лайық атақ-даңқына,
Ол да алаңдап жатқан шығар халқына.
Аманолла қажы дұға оқысын,
Жүгінейік дін мұсылман салтына.

Одан кейін арнап тағзым асылға,
Еске алайық жүргендей боп қасында.
Баршаңыздан мен рұқсат сұраймын
Бұл жиынды ресми түрде ашуға.

Бәйкен Әшімов:

Зиялы ұлы сол еді ғой Алаштың,
Ол сөзіме айта қояр талас кім?
Бір жыл толды сағындырып кеткелі,
Топырағы торқа болсын Манаштың.

Тарих сырын ашып берді көл-көсір,
Толықтырар жиналған көп өзгесін.
Ақиқаттың тұтатты ғой пілтесін,
Манаш жакқан шырақ мәңгі сөнбесін.

Сара, қалқам,
Рахмет дейміз біз саған,
Аллаға аян адал жолың ұстаған.
Немерелер, есен жүрсін ұл-қызын,
Өріс тапсын Манашыма ұқсаған.

Алғысы мол саған бүкіл елдің де,
Бар рәсімін жасап жүрсін дер күнде.
Құтты қолмен құйылғандай лайық
Бейітіне орнатқан зор белгін де.

Мінезін пәк бәрімізге ұнаған,
Салтың берік елдің басын құраған.
Заман қалай құбылса да сыр бермес,
Саған тартсын жар сыйлаған бір адам.

Кеше ашып ек біз мұрағат тақтасын,
Ескі үйінде құтты белгі тапты асыл.
Әлі талай ескерткіштер арналар,
Ішкі даудан, сыртқы жаудан сақтасын!

Сағындық Кенжебаев:

Манаш мерт боп, кештік достар мол қайғы,
Бір жыл, Сара, жас төгілттің ол жайлы.
Енді бекін,
Қазақ үшін Манаштын,
Қанша айтсақ та,
Орны қайтып толмайды.

Жаксыларды таңдап алар сұм ажал,
Өз заңынан тайынбайды бұл тажал.
Ол озіне жасады зор ескерткіш,
Тарих сырын іздегендер бір табар.

Қуғын-сүргін көргендерді жазықсыз
Құтқаруда мол талабын таныппыз.
Мағжан, Тұрар аруақтары жебейді,
Мақтанамын:
Манашы бар халықпыз!

Тірісінде зор биікке жеткені,
Жас күнінен әділетке тура беттеді.
Бар тілегім:
Атын мәңгі паш етсін
Манаш құрған тарихшылар мектебі!

Салық Зиманов:

Халықтың сөзі киелі,
Киелі сөз ғой жүйелі.
Шындық осы, талас, мейлі, таласпа.
Ардақтысын заңғар дейді,
Ар-ожданын аңғар дейді,
Заңғар деген жарасады Манашқа.

Біреуді сырттан сатпады,
Іштен де жау боп атпады,
Паш еткені ақ ниетті наз еді.
Ажал оқыс әкетті,
Тағдыр солай бәс етті,
Тап Манаштай абзал бізде аз еді.

Жақтаса халық асылды,
Сый-құрметін асырды,
Еңбектері төрден орын алады.
Марапат етпес масылды
Тарихтың өзі жасырды,
Болымсыздар іркіліп төмен қалады.

Іріміз Манаш келелі,
Өркендеп өсті беделі,
Тарихшылар жетті биік тағына.
Қисынын табар киырдан,
Кемеңгерлік бұйырған,
Сан жүйрікті оран кетті шанына.

Кішіге токсе шапағат,
Үлкенге етті мархабат,
Ақымақтардан сақтай білді аралық.
Қымбаттығы бәрінен –
Шындыққа жетті әріден,
Әр қадамы болды нағыз даналық.

Зейнолла Қабдолов:

Дәл тапқандай ой мен сезім ояуып,
Құлақ шалды сөз семсері ноянып.
«Қырғыздың Манасы бар,
Қазақтың Манашы бар», –
Десе құптап, мен қолымды қоямын.

Қырғыз елі аңыз етсе Манашты,
Ол аңыздан әлдеқайда әрі асты.
Қасымызда бірге жүрген секілді,
Кешегіден бүгінгіге жарасты.

Қырғыз елі ардактаса Манасты,
Мактан еттік біз де ұлтжанды Манашты.
Ақтандағын сан заманың ақтарған,
Біріктіріп тұр ғой бүкіл Алашты.

Он ойланып, мың толғанып ол жайлы
Дәлдеп айтпай, көңіл көркі толмайды.
Туған күнін елі-жұрты білсе де,
Дүлдүлдердің олген күні болмайды.

Ғалымдығы елге жайса атын көп,
Тапқыр сөзге жүрді үздік жақын боп.
Ақынжанды деп еске алса достары,
Ол өтті ғой дуалы ауыз ақын боп.

Жазғанына жармасамыз неге біз?
Орташа емес, озық ойға конеміз.
Тарлап тарих мұхитында мұзжарғыш
Манаш еді-ау желкен жайған кемеріміз.

Серік Қирабаев:

Мен Манашты көптен бері білемін,
Жайдары еді бұлт торламас ренін.
Қашан көрсен арпалыста жүретін,
Бұла күшпен түріп тастап білегін.

Сол ғадетпен аздық етті тынысы,
Тетік таппас болған емес бір ісі.
Ақиқатты арашалай білетін,
Ағынды еді барлық жүріс-тұрысы.

Адал болды дос арасын ашпайтын,
Тездетсе де, аспайтын да саспайтын.
Қара қылды қас жарғанда алмастай,
Әділеттен әнтек қия баспайтын.

Талай қызба азулыға жармасты,
Айқын уәж, тың дерекпен дәл басты.
Ардың жүгін, нардың жүгін көтерген,
Нұрлы есімі болашаққа жалғасты.

Манаш келер алдымызда ақ таңда,
Ол слестер тұлпар өрде шапқанда.
Енбектері бізбен күнде тілдесер,
Өз керегін әркім іздеп тапқанда.

Қорғай білді туған елдің намысын,
Бауыр басты жақыны мен алысын.
Бір жыл өтті,
Сара, енді қамықпа,
Даралығы балаларға дарысын.

Серікбек Дәукеев:

Манаш сүйгіш бүкіл біздің ғалымдар,
Көкірегінде сағынышты сағым бар.
Қаныш жолы — біз ұстанған ар ісі,
Дарындыны ұмытпайды дарындар.

Манашты айтар ақиқат пен мол аңыз,
Бәрін бүгін еске алып, кең шоламыз.
Сара жеңгей, сізге айтарым анықтап:
Қиналғанда қасыңызда боламыз.

Ауыр жүкті сіз алсаңыз мойынға,
Көптеп-септеп жеңілдету ойымда.
Бір жыл өтті асыл аға кеткелі,
Өткізерміз талай мейрамын да.

Келеді ертең жетпіс бесі, сексені,
Қайғы тарқап, көтерерміз еңсені.
Қабыл болсын бүгінгі үлкен асыңыз,
Бір тарқасын өкінішті ел шері.

Заманымыз, амалымыз бір еді,
Зор тарихшы, ол тарихта жүреді.
Елестейді арамызда бейнесі,
Естілгендей лүпілдеген жүрегі.

Енді, жеңгей, белді бекем буыңыз,
Өркендесін қызыңыз бен ұлыңыз.
Жер шарына аты әйгі дауылпаз
Құламайды Манаш атты туымыз!

Жабайхан Әбділдин:

Манаш деген тұнып тұрған серт болды,
Ол барында төртеу түгел, төр толды.
Бәйге өрінде үздік келе жатқанда,
Құлагердей қапылыста мерт болды.

Жаналық па жақсыға ажал жеткені,
Ол мен емес, Платон сыр шерткені.
Қинайтыны
Қимас достың мен үшін
Бір ауыз сөз айтпай, кенет кеткені.

Құлагері тарихымның дегенде,
Сағыныш кернеп, қан ойнады денемде.
Тарихшылар тарланбозы атау да
Дәл келіп тұр Манаш сынды еренге.

Дос едік-ау,
Қинағаны – зор қайғы,
Енді өмірде оның орны толмайды.
Сара, енді сен де бекін, қуаттан,
Манашынның аруағы қолдайды!

Лаж нешік, көнбеске адам көнеді,
Бергенінен берері әлі көп еді.
Өлді демен,
Туған елі перзентін
Мәңгіліктің құшағына бөледі.

Нұрлан Оразалин:

Зор бакыт кой қатарласу асылға,
Манаш аға жүрдім талай қасында.
Кезек беріп, үнемі алға сілтейтін,
Себеп болмай менің кіші жасым да.

Дархан дарын жанып тұрған от болса,
Қонды аруак ата мирас оқ жонса.
Тез гүлденіп кетер еді-ау туған ел,
Дәл Манаштай ағаларым көп болса.

Айтарым мол, уақыт бөгеп киналам,
Бәрімізге ортақ еді-ау сыйлы адам.
Оқыс ажал алып кетсе,
Сол еді
Қазағымның мандайына сыймаған.

Алматыға көшіп келсе Қостанай,
Жан-жағыма жиналыпты дос талай.
Үнсіз ғана өте алмаймын, ағайын,
Манаш ақын деген сөзді қостамай.

Ол, халайық,
Ғалымын да ақының,
Көркем сөзге көмкерді өз шатырын.
Біреу ағам, біреу інім десе де,
Манаш — менің ең ардақты жақыным!

Мәмбет Қойгелдиев:

Тәрбиесін көрдім көп жыл ағаның,
Ізі қалды өшпес алтын тағаның.
Серіктесі етіп көп жыл сыйлады,
Үлкені сол маған берген бағаның.

Ала көбең інір етер тал түсті,
Кордік талай аласапыран тартысты.
Нақұрысқа түйілетін қырандай,
Налұрысқа қабағынан кар түсті.

Әділет жеңсе қайта жайнап күлетін,
Табушы еді адамсүйгіш ретін.
Кейде жастар басып кетсе безбенді,
Өзін жылдам басуды да білетін.

Кісілікті кішілікпен күзеткен,
Өне бойы өзін-өзі түзеткен;
Жаратылған жан еді ғой, шіркін-ай,
Сыйластықтан, қимастық пен ізеттен.

Айтқанынан көрмедім бір ағатты,
Әділдік пен ақиқатты жаратты.
Сағынышпен енді ойлап отырам
Бірге өткен әрбір қымбат сағатты.

Ұялатқан ардың ісін санаға,
Салдырмаған серіктерін табаға.
Басымды ием үлкен астың үстінде,
Інілердің алғысын ал, жан аға!

Сараның астағы қорытынды сөзі:

Бір жыл өтті аттанғалы Манашым,
Басу қиын болды-ау көкірек жарасын.
Сондай кезде бар қайғымды бөліскен
Сіздерсіздер, дос-жарандар жаны асыл.

Жаға болар ағалары бар екен,
Тірек етер інілері нар екен.
Қиындықта бәрі берді қолғабыс,
Асыл жарым елі сүйген жан екен.

Туған жердің құшағына орандым,
Ғалым достар құрметін де көп алдым.
Шәкірттері қадап кеткен жалаудай,
Желкен тартса,
Ес жинадым, оңалдым.

Аста отырған басымды ием бәріне,
Айта берем мың-мың алғыс әлі де.
Міне, ресми жылдык асын өткіздік,
Разы болғай, келгені осы әліме.

Әз бейнесін көріп жүрген жүзіктен,
Бір тоқтаттым көздің жасын тізілткен.
Сіздер айтқан ізгі тілек септесіп,
Келешекке қараймын зор үмітпен.

Игі досқа жәудір көзбен қаратқан,
Өтті бір жыл әрбір күнін санатқан.
Манашымның риза болсын аруағы,
Баршанызға шаттық берсін Жаратқан!

11.01.2003.

Алматы

МЕНІҢ БАТАМ

Бисмилла деген нұр бата,
Құраннан шыққан дүр бата.
Өткендер жетсін жаннатқа,
Тіріні жебеп жүр, бата.

Шатасқан сақта төреден,
Адасқан сақта жебеден.
Бастықтан сақта көрсоқыр,
Халықтың қамын жемеген.

Ініден сақта ермеген,
Ағадан сақта сеңбеген.
Ағайыннан аулақ қыл,
Қысылсаң қолын бермеген.

Сақта құнсыз тенгеден,
Қайрымсыз, катал женгеден.
Қара нанды қақ бөліп,
Кешейік тағдыр елменен.

Қанатты ерте майырма,
Тірідей достан айырма.
Сыйластық бер құдалар,
Нағашы, жиен, қайынға.

Шіріген сақта балықтан,
Бүлінген сақта нарықтан.
Тарығар танды аулақ қыл,
Соғыстан елім зарыққан.

Ілияс қалқам, жастықта
Кен жолың толсын бақ-құтқа.
Әкене тартқан арыс бол,
Бөлеген елді шаттыққа.

Бойына қонсын ұлағат,
Бастырмастай бір ағат.
Есен-сау болсын отауың,
Құрметпен сыйлар жұрағат.

Бисмилла деген зор бата,
Берері қолда мол бата.
Әулетіне Манаштың
Әрқашан қорған бол, бата.

Мастанған даудан сақтасын,
Қастанған жаудан сақтасын.
Жақсылық бастан кетпесін,
Жамандық қуып жетпесін!
Әумин!

*19.03.2001.
Алматы*

МАНАШТАЙ БОЛСА ӘР АДАМ...

Әркімнің өзіне артық болады елі,
Өмірдің туған жермен толар кемі.
Ну орман, сайын дала, сансыз көлдер...
Манаштың маңғаз екен туған жері.

Осы жер қуат берді самал желі,
Мейірбан мінез берді қамар белі.
Манаштай болса, шіркін, барша алам,
Бұл өмір қызығырақ болар еді!

*01.09.2011.
Астана*

Реквием және поэма

РЕКВИЕМ

(Манаш Қозыбаевқа арнадым)

Зұлым ажал,
Неткен тажал, залым ең?!
Жан қинады оқыстығың бәрінен.
Жетпісінен жеті қадам аттатпай
Манашты алдың,
Жылап қалды қалың ел.

Замандаспыз,
Бірге атқан таңым бар,
Амалдаспыз,
Көрген сәтті шағым бар.
Өзендердей бір теңізге құятын
Құрдастармыз —
Жүректе егіз ағындар.

Аз күн салып қатар өтті тойымыз,
Өлім емес,
Өрлеу еді ойымыз.
Арты катал қасіретке айналды,
Тап кешегі қуанышқа толы күз.

Кездесті ме іші тарын тіл-көзге,
Мін жоқ еді-ау
Маңғаз ашық мінезде.
Бес томдығы жарық көріп жатқанда,
Оған жарық бітіп қалды лезде.

Туған елге сыйлы болған жасынан,
Ақынжанды шабыт селі тасыған.
Тарлан еді
Бұл жалғанда біртуар,
Дана перзент
Бақыт кетпес басынан.

Арыс тұлға
Мұрасы мол еселі,
Жайраң қағып қатар жүрген кешегі.
Академик Манаш озды өмірден,
Қазағымның тарихшылар көсемі.

Кайсар туған
Қажымайтын текті еді,
Қатал тағдыр аз жеңілдік етпеді.
Жан азасы басылмай тұр, достарым,
Ауыр скен дүниеден достың өткені.

Толғаныс көп,
Табиғат та тозем дер,
Солкыл какты Тобыл, Есіл өзендер.
Сарыарканың самал желі сыңсыды,
Аңсап қалды ақ қайынды кезеңдер.

Бұлт бүркеді Алатаудың төбесін,
Қар қозғалған ғаламатты көресің.
Қантардағы қатты аяз да басылды,
Байқағандай ауыр қаза өресін.

Көсем еді-ау Алатаудай көрінген,
Шешен еді-ау ақыл-ойды тең ілген.
Ағып түсті шанқай түсте бір жұлдыз
Айдай аппак бұлт баспаған көгімнен.

Жыламашы, құрдас жангем — Сарашым,
Жас ұрпагын жазсын көкірек жарасын.
Саған еріп барша қазақ қайғырды,
Бет сипады бүкіл алты Алашым.

Жетпісінде жаңа желіс басталып,
Шырайлы өңі кетіп еді жастанып.
Тарихшылар Абылай ханы мерт болды,
Дауластырмай жүрген бәрін басқарып.

Астамшылық, кертартпадан түнілді,
Білгір көзбен ақиқатқа үнілді.
Жасап кетті егемен ел тарихын,
Жалғастырып өткен күн мен бүгінді.

Бергені де, берері де мол еді,
Мағынасы мол,
Сөз болып па көлемі?!
Бұзып өтер сан ғасырлық құрсауды,
Тарлан тарих мұзжарғышы сол еді.

Сұм ажалдың тандап алар заңы бар,
Саңлақтардың ұмытылмас бағы бар.
Ол өзіне жасап кетті ескерткіш
Ақтандақтар тарихынан табылар.

Мақтан етіп айта берем тағы да,
Тарихшылар жетті Манаш тағына.
Құлагердей оза шауып жеткізбей,
Сан жүйрікті орап кетті шаңына.

Мақтағанға қараушы еді салқындап,
Мақтанарға болды өмірге тартыншақ.
Телегей-теңіз төккен термен келіпті
Манаш көрген тірліктегі алтын шақ.

Таскындайтын,
Қаркындайтын бір өзі,
Болды оның да алақұйын лезі.
Бірақ кейбір әнтек басқан қадамын
Жасыратын адамсүйгіш мінезі.

Бір ғажабы – өзіне-өзі құдай-тын,
Жан-тәнімен қолдағы іске құлайтын.
Баға берсе,
Біреуді де, өзін де
Ел құптарлық біткен іспен сынайтын.

Қашан көрсен
Намыс жолын сақтайтын,
Тарих-ана ақ тілегін ақтайтын.
Оймен орап ғасырлардың тізбегін,
Қия баспас ақиқатпен аптайтын.

Ептеп басып, өскен сайын үледі,
Сақ қырандай самғап жүріп түледі.
Кеуде қағып, менменсуді білмеді,
Әне, содан сүттей таза жүрегі.

Еш адамды сырттан даттай білмеді,
Еш адамға іштен жау боп кірмеді.
Әлдекімнің жинап келген өсегін
Ешқашан да құлағына ілмеді.

Асыл еді,
Айтқан сөзден қайтпайтын,
Орындамай ешбір тыным таппайтын.
Ел алдында адалдығын
Тірлікте
Жас уыздай кірсіз, таза сақтайтын.

Ойда жокта айырылдык сол Манаштан,
Таңдап алды ажал алты Алаштан.
Бірақ, достар, ол өлген жоқ, тек туды
Жаңа мезгіл мәңгілікке жол ашқан.

Шығарсақ та қаза шеккен азалы үн,
Мен Манашты өлді деуден тазамын.
Көз жұмған соң жаңа өмірі басталды,
Ол өзінмен мәңгі бірге, қазағым!

Шәкірті мол,
Достары көп халқымда,
Ел сыйлайды таза дәстүр-салтын да.
Оны өлді деп атамайды еш адам,
Тарихшылар мектебі бар артында.

Ол өлген жоқ,
Келеді атқан таңменен.
Оны ұмытпас
Анырақайшыл сан белең.
Ол оралар
Желтоқсаншыл Абылайлап,
Ағыбаймен, Кенесары ханменен.

Құшақ жаймас
Сонда алыстан танып кім,
Жайнай түсер
Сүйікті ұлы халықтың.
Ақсу болып атын жойған Ермактың
Көрінеді дарабозы тарихтың.

Құтын-сүргін көргендерді айыптан
Құтқаруға еңбегі көп танытқан.
Мағжан, Ахмет, Міржақыптар жебейді,
Талабы үшін есімдерін қайыртқан.

Ол өлген жок,
Өлді деуден сақтасын,
Ел тілегін періштелер жактасын.
Көшелерде бізбен қатар жүрсін деп,
Алматыда аштық мұрағат тактасын.

Үй де биік.
Секілді екен шұбар күз,
Ол жарк етті,
Жауған кактық құмар біз.
Нұр жүзінен мейірім төккен Манашты
Сағынғанда келіп қарап тұрармыз.

Ол өлген жок,
Қалар жайсаң күйінде,
Мың-мың ұрпақ қосар асау үйірге.
Еске салар анау сары домалақ
Немересі аумай туған үйінде.

Иман тілеп Жаратқанға сиынып,
Тәубе дейік,
Тағзым етсек жиылып.
Әлі талай алдымыздан шығар ол,
Тас тұғырлы сом қоладан құйылып.

Манаш тынбай дарынды өмір тасытты,
Дүлдүлдігін, досы түгіл, қасы ұқты.
Тарихшылар дарабозы атанса,
Сездік одан ақындыққа ғашықты.

Тыным таппай басса үздік қарқынға,
Сөнбес ізін беріктеді нар тұлға.
Манаш атын ұмыттырмас ешқашан
Ұлы, қызы, немерелері артында.

Не десек те жарасады асылға,
Ұқсаушы еді бұлтты жарған жасынға.
Тұрар жайнап Манаш-жұлдыз бейнесі,
Белгі болып алда талай ғасырға!

Заманалар құпиясын ақтарды,
Өшпес белгі — мәңгілікке хат қалды.
Рухы жүр қасымызда Манаштың,
Әз бейнесі жүректерде сақталды.

Ол құлшынды
Күйі жеткен тарланша,
Аптықлады занғар шынға барғанша.
Оны өлді деп айта алмайды еш адам
Заманақыр бар қазақты алғанша!

30.07.2011

ТАРИХТЫҢ ТАРЛАНБОЗЫ

*(Академик Манаш Қозыбаевқа
арналған лирикалық поэма)*

Кіріспе

Паш етсем үздік еренді,
Қозғармын түптен теренді.
Топжарған сәтім туғандай,
Құйғытып отем мен енді.
Халқыма шыкса жақсы аты,
Ет жақын адам ол маған.
Жаныма бірлес мақсаты,
Мүддесін ұлттың қорғаған.
Малшынды ескі сұмдыққа,
Қанықты қазақ шындыққа.

Жылжыған биік көкке өрлей,
Жұлдыз сол калар бір сөнбей.
Сағынып кетем кей-кейде
Қостанай жакта жүргендей.
Бауырмал, көпшіл жәдігер,
Дос еді қосар ақылын.
Мын іске болмас әбігер,
Тындырып бәрін ақырын.
Бой жазды озық өнері,
Сонымен Манаш өрелі.

Алаштың ұлы ақтангер,
Құлагер еді «шаппай бер».
Жұмсарды батқан беріш боп,
Көкірегі толы қатқан шер.
Өткенге соқсам баяғы,
Жұт көрді қырғын аш елім.

Отыз бірдің ол аяғы,
Отыз екінің мен басы едім.
Қажырлы, қайсар іргекпіз,
Аштықтан қалған тірнекпіз.

Олпы да солпы саналмай,
Алынбас өстік қамалдай.
Құрдастарым өңкей шарболат:
Шота-Аман, Шерхан, Камалдай.
Соғыс жылғы арық балалар
Егін де ектік, шөп шаптық.
Әкелер жоқта, ағалар
Кемпір-шал бастар көш таптық.
Солардың бәрі болды нар,
Құрдастарым — шымқай ойлылар.

Берік жан Манаш ділге де,
Билерше жүйрік тілге де.
Ақжарқын, өткір сойлейтін
Мән беріп үзім үнге де.
Ой қандай?! Терең теңізден!
Әр сөзге лайық жүк берген.
Дүлдүл ғой нағыз дегізген,
Ақыл мен сезім жұп келген.
Тұратын күліл ақ маңдай,
Сәтті ойдан бақыт тапқандай!

Құш алып дербес дабылдан,
Аз емес дерек табылған.
Қамшылап жүрген көрінді
Қалма деп жана ағыннан.
Атақты болды ақиық,
Қанаты көкте талмаған.
Көрдік қой тыңдап жан ұйып,
Сыры көп естен қалмаған.
Сан жылдар жанын мұң басты,
Содан соң ашық сырласты.

Тәуелсіз күндер жеткенде,
Күш алды жерлен, көкпен де.
Қырандай алғыр заулады
Қағынған заман өткенде.
Мағжандар оны жебеді,
Иасауи мұнын өткерді.
Ұлттық рухтын дерегі
Жанына сөнбес от берді.
Ажыратты заман ағынын,
Тарихтың терең тамырын.

Деректен керек көп тізді,
Жүрсктен зерек өткізді.
Нұр сәулесін ғылымның
Ақиқатқа жеткізді.
Қырғыздың болса Манасы,
Данышпан Шоқан зерттеген;
Қазақтың бар ғой Манашы,
Шоқанша атын ерттеген.
Құлашы дархан кеп еді,
Шоқан мен Ахмет жебеді.

Қажымай-талмай өрледі,
Қазақты үшке болмеді.
Ел сүйген таза, адал жан
Бұралаң жолға көнбеді.
Намысшыл еді тарлан ер,
Салт-сана сақтар бар мәнін.
Көкірсігі шемен тартқан шер,
Жалғады көппен арманын.
Жанашыл даңғыл көрді жол,
Жас ұрпаққа берді қол.

Шындықтан шықпас жол тапты,
Орнықты ойын қолдатты.
Тарихында қазақтың
Өз мектебін орнатты.
Гераклге ұксап еңбегі,
Ат қорасын жуған Авгийдің,
Тарихты тазалап бергені —
Ұрпаққа мирас, мәңгі үлгі.
Ғұлама ғалым Манаш та,
Шын ұстаз бәріша Алашқа

Тебіренсем үнім жарасты,
Ақжарқын, ашық, кеңесем.
Сағынғанда Манашты
Оқып жүр құрдас-жеңешем.
Баптаған жүрек бақшасы,
Қабыл ал піскен жемісін.
Сен жөптесең қосыла,
Зор жетістік мен үшін.
Өтелер парыз жол таптым,
Ескерткіш досқа орнаттым.

Ұядан ұшқан сақ қыран

Қостанай атты өлкені
Шын сүйген Манаш серке еді.
Қиындық көшін көрсе де,
Балалық өтті еркелі.
Қыз күлкілі Обаған
Сылқылы қалды құлақта.
Даланы күйге ораған
Тобылдың үні жырақта.
Ақ күміс айдын жарқылы,
Аққу-қаз тынбас санқылы.

Іргесі берік жарасқан,
Ақсұлу мен Қабаштан
Екінші ұл туды өр мінез,
Күлкісі күнмен таласқан.
Қабдұл-Сұлтан — шын аты,
Манаш боп кетті ақыры;
Шақырып биік мұраты,
Шалкытып өмір татымы.
Еркелік берген жол қандай,
Ибраһим Абай болғандай.

Көзі өткір жүрек жаулайды,
Ашы үні төрде талмайды.
Қыр мұрыны ұшы имек,
Анасынан әнтек аумайды.
Үйірген алтын сакадай,
Тыпыршып, тыным таппайды.
Бір кезде Қозыбай атадай
Салмақты қалпын сақтайды.
Ұйқыға шексіз құл емес,
Әйтеуір, тегін ұл емес.

Атанған Тазкөл ауылда,
Туыпты күзгі дауылда.
Әйгілі Қозыбай атасы
Сүйсініп басты бауырға.
Көп еді-ау көлдің балғыны,
Балығы шоршып тулаған.
Ғажайып шүйгін шалғыны,
Көз тойған көркем нулы алаң.
Қабекен баулып жастарды,
Жана тұрмыс ауылын басқарды.

Мән бермей алар тынысқа,
Манашты жекті жұмысқа.
Соғыс жылдардың сабағы
Жол салды алда ырысқа.
Арамшөп жұлып жойған соң,
Тапты өнер үздік десекші.
Шөпшілерге болды сонан соң,
Егіншілерге әйдік есепші.
Есепке әділ атанды,
Талайдан алғыс-бата алды.

Кішкентай, көлшік дегізбей,
Қарасу Қара теңіздей,
Қаракөз Зекеш қыз бала
Қатарлас өсті егіздей.
Аялап қызыл-жасылды,
Суретке елтіп төнетін.
Суретші қыз Асылды
Өзгеден артық көретін.
Алыстан көзге елеңдер
Балауса ғашық дегендер.

Ауылдың қызы от болар,
Бүгін бар, ертең жоқ болар.
Оқуда Манаш жүргенде,
Айттырған жерге кетті олар.
Ұзасақ солай жан-жаққа,
Көзіңнен таса шеттейді.
Бәрібір, кімді алсақ та,
Көңілден олар кетпейді.
Шындықты үнсіз жөптейсің,
«Жезкиік» кімде жоқ дейсің?

Сабакка жүйрік Манашты
Қаумалап, қыздар таласты.
Есептерін шығартып алғанша
Естерінен мүлдем адасты.
Педучилщені бітіріп,
Үлгіліге болды мұғалім.
Ұмсынтып жүрді күтініп,
Алматы жаққа шығар күн.
Балалық артта тасталды,
Ұстаздық жолы басталды.

Алғашқы алған айлығын
Сыйлауға туды жайлы күн.
Сексен үштегі Қозыбай
Үлкенін жойды қайғының.
Манаштан ырыс татынып,
Ансатқан күнге ой тұнды.
Ағайын жұртты шақырып,
Ақсақал үлкен той қылды.
Деп еді: «Алла қолдайды,
Күйзелу енді болмайды».

Айтқаны келді абыздың,
Басталды жолы аңыздың.
Алматыда түсіп оқуға,
Болжады сәтін маныздың.
Бекмаханов сонда оқытты,
Жол салып биік өреден.
Шындықпен жанын толқытты
Тәжібаев Төлеген.
Болды өзі алғыр, ұстамды,
Руханият жолын ұстанды.

Тірлікте жартас панасы.
Қанышқа тартқан қонақжай,
Қосаққа тартты костары.
Шәмшиябану мен Оразай
Ең қымбат болды достары.
Сыйласты қазақ асылы,
Асылдармен өтті ғасыры.

Тәуелсіздік алды елім,
Қайтарды ескі бар кегін.
Елбасы тұңғыш жол бастап,
Қолдасты Манап жан телім.
Шалқыды ғалым серпіліп,
Жаңаша жолды салғанда.
Алашшыл асыл өр түрік
Шақырды асыл арманға:
Манаптың асыл арнасы,
Мағжандықтың жалғасы.

Қостанай, Тобыл ұланы,
Қазақтың алғыр қыраны.
Қызылжар университетінде
Есімі мәңгі тұрады.
Сөзге де шешен жаралса,
Бағлан биге тартқаны.
Іске көсем бола алса,
Сегіз серіні тапқаны.
Ақ сүтпен келген тектілік,
Бітті оған қайсар серттілік.

Шын талантқа тумыстан,
Бабадан мирас жұғысқан.
«Елім-ай» әні қазаққа
Әнұран болып ұғысқан.
Қожаберген болып әубастан,
«Елім-ай» жанын толқытты.
Ырғағы маукын дәл басқан
Әуенге туды жол құтты.
Тартқаны сол жырауға,
Домбыра келді бұрауға.

Мықты ғой сезім күштен де:
Көзіңе көзі түскенде
Жымыып қана тұратын
Бөлісіп мұнын құс пенде.
Ақылмандық – Ахметтен,
Данагөйлік – Шоканнан,
Тапқаны – бүкіл жер-көктен,
Атамекен, Отаннан.
Сол мінезбен, Манаш, артықсын,
Туған жерге тартыпсын.

Манаш пен Сара

Келеді пойыз арқырап,
Пыс-пыс та сарт-сұрт ән құрап;
Созылды жолда көк будак,
Жалындай аттың жарқырап.
Пай-пай, жастық жылдары-ай,
Көңілде өшпес із қалды.
Көріп ек жолда біз талай
Айқабақ, әнші қыздарды.
Сәт сапар толып ән-жырға,
Шырқаушы ек шығып тамбурға.

Айтулы тарих ғұмырын
Бастады жолда шын ірі.
Манаш пен Сара танысты,
Махаббат қолдап мың пірі.
Ақсары қыз аққудай,
Тұлғасы балғын балапан.
Қоймайды көркі шат қылмай,
Ерекше тәңірім жаратқан.
Жеті күн жүріс бар сәтті:
Қостанайдан – Алматы.

Бәрі де сабақ санаға,
Нұрлы үміт кірді араға.
Үшінші курстың студенті
Тап болды Манаш Сараға.
Мектепті биыл бітірген,
Оқуға түспек Сара қыз.
Абитуриент кербез күтінген,
Қимылы, сөзі – бәрі аңыз.
Манаштың көңілі құлады,
Не керек, сұлу ұнады.

Оятса жүрек сары қыз,
Жас көңілге бәрі ырыс.
Ауылда өскен әдепті,
Ұялшак едік бәріміз.
Тарихтың шертіп қызығын,
Сараны Манаш ұйытты.
Жадынан кетпей үзік үн,
Ұйқысын қыздың сұйылтты.
Ақсары жігіт әдепті,
Жүрекке тұнғыш дән екті.

Купеге келіп тұратын,
Әңгіме-дүкен құратын.
Жеті күн жетті-ау сұлуға

Дұрыстап назар бұратын.
Жөн сөзге қыздар тоятын,
Сенбестік зілін жоятын.
Манаш та: «Шіркін, дүние-ай...» —
Деп кобалжып қоятын.
Естісе қыздар ертегі,
Тап солай өтер ертеңі.

Аузына кімнің кім ие,
Табады жастар тын жүйе.
Атап та кетті сол қыздар
Манашты «Шіркін, дүние».
Ізіне берік түсіппіз,
Жүректі Сара улайды.
Ақылды, ойлы, пысық қыз
Аса көп жаттық қылмайды.
Қыз Жібектің өзіндей,
Ажары күннің көзіндей.

Ұкса да жігіт сәлемін,
Қыз бұзбас үркек мәнерін.
Мын бүктеп қана қояды,
Жас сезім ыстық әлегін.
Қызық қой ерке назды өмір,
Жөн білер тапты жерлесті.
Өзгені қойшы, әйтеуір,
Жақсы аға жолда кездесті.
Көрмеген бұрын қалада
Сүйенер таныс «ағаға».

Балбырап тұрған талдырмаш,
Ақ мақта тәні балғын жас.
Ішінен Манаш сүйсінді
Жан баурап нәзік қарындас.
Қара көз нәркес, ақ тамақ,
Ақ тоты дерсің ақтығын.

Тұлғасын ықшам байқап-ақ,
Андады бойға шақтығын.
Сыйластық толса сөзінде.
Құштарлық тұнды көзінде.

Емес-ау Тобыл түлкісі,
Тап-таза шындық күлкісі.
Манаурап Манаш толқыды,
Қонғандай қолға жыл құсы.
Тарихшыл әсем жылы сөз
Сұруды әбден балқытты.
Көрмепті бұрын болған кез
Бұл жігіттен артықты.
Қыздырды пойыз жүрісті,
Екі жас солай білісті.

Жеміске сай ғой желеуі,
Жүрекке жүрек сенеді.
Айту жоқ бірақ тіс жарып,
Сыр бүктеп олар келеді.
Ол кездегі құштарлық
Әдептен озып кетпейді.
Ұятты берік ұстарлық,
Сезімнің селін шектейді.
Дәстүрге қайтем сын артып,
Бүгінгіден мың артық.

Ойы жоқ қыздың бірлесер,
Аға деп қана тілдесер.
Астымен қарап көзінің,
Ақырын ғана үндесер.
Сыр бермей Манаш көнеді,
Қарлығаш құсты аялап.
Шақырар деп бірге сенеді,
Алмалы сайда саябақ?
Жігіттің ауды назары,
Басталды ғашық азабы.

Алматы бәрін қарсы алды,
Көрген жан қызға тамсанды.
«Ағасы» болды шын қорған,
Білдірмес жүрек шаршауды.
Орнықты Сара КазГУ-ге,
Математик болмаққа.
Бес жыл да өтті әр күйде,
Түскен жоқ бөтен қармаққа.
Өзгеден қымбат бағасы,
Кездесіп жүрді «ағасы».

Екі жыл жүрді сыйласып,
Жарасып, жатық сырласып.
Құпия жүрек жетегін
Бірінен-бірі ұрласып.
Жерлестер тату ұйымы,
Күні жоқ құшақ ашпайтын.
Думан-той, жастық жиыны —
Бәрін де Манаш бастайтын.
Қырындап біреу Сараға,
Түспейтін екі араға.

Өмірді болмыс жеңердей,
Тағдырға көңіл сенердей
Ақ тілек Манаш жасады,
Үй болайық дегендей.
Ғажап қой үні тотынын,
Ырғакқа өзге бастады.
Бітіріп алмай оқуын
Отауға Сара баспады.
Тарихшы жігіт баптанды,
Ауылға Манаш аттанды.

Достарға Манаш білдірмей,
Сағыныш татын ілдірмей,
Ұстаздық құрды институтта,
Күн жүрсе, алға түн жүрмей.
Екі жыл тосу қиын ғой,
Шыдатпас бойда тағы күш.
Болар деп қашан біздің той
Биледі бойды сағыныш.
Хат жаза беріп Сарашқа,
Ақын боп кетті Манаш та.

Сүйгені жақсы болғаны –
Жігітке бақыт қонғаны.
Екі жыл алшақ жатса да,
Түйісті қайта жолдары.
Қарсы алды кызын Қостанай,
Сара да келді ел жаққа.
Жарқ еткендей қостан ай,
Ол да ұстаз болды бір сапта.
Уақытқа еткен жалыныш,
Есебін тапты сағыныш.

Елу алтыншы жылдың көктемі,
Қалауын тауып септеді.
Студенттерді түгел егіске
Тамаша болды жеккені.
Ол кезде Манаш белгілі,
Институттың парткомы.
Басталды іске дер күні
Ғылым да өзіне тартты оны.
Хикая көп әлі де,
Егіске келді бәрі де.

Алматы бәрін қарсы алды,
Көрген жан қызға тамсанды.
«Ағасы» болды шын қорған,
Білдірмес жүрек шаршауды.
Орнықты Сара КазГУ-ге,
Математик болмаққа.
Бес жыл да өтті әр күйде,
Түскен жоқ бөтен кармаққа.
Өзгеден қымбат бағасы,
Кездесіп жүрді «ағасы».

Екі жыл жүрді сыйласып,
Жарасып, жатық сырласып.
Құпия жүрек жетегін
Бірінен-бірі ұрласып.
Жерлестер тату ұйымы,
Күні жоқ құшақ ашпайтын.
Думан-той, жастық жиыны —
Бәрін де Манаш бастайтын.
Қырындап біреу Сараға,
Түспейтін екі араға.

Өмірді болмыс женердей,
Тағдырға көңіл сенердей
Ақ тілек Манаш жасады,
Үй болайық дегендей.
Ғажап қой үні тотының,
Ырғаққа өзге бастады.
Бітіріп алмай оқуын
Отауға Сара баспады.
Тарихшы жігіт баптанды,
Ауылға Манаш аттанды.

Достарға Манаш білдірмей,
Сағыныш татын ілдірмей,
Ұстаздық құрды институтта,
Күн жүрсе, алға түн жүрмей.
Екі жыл тосу қиын ғой,
Шыдатпас бойда тағы күш.
Болар деп қашан біздің той
Биледі бойды сағыныш.
Хат жаза беріп Сарашқа,
Ақын боп кетті Манаш та.

Сүйгені жақсы болғаны –
Жігітке бакыт қонғаны.
Екі жыл алшақ жатса да,
Түйісті қайта жолдары.
Қарсы алды қызын Қостанай,
Сара да келді ел жаққа.
Жарқ еткендей қостан ай,
Ол да ұстаз болды бір сапта.
Уақытқа еткен жалыныш,
Есебін тапты сағыныш.

Елу алтыншы жылдың көктемі,
Қалауын тауып септеді.
Студенттерді түгел егіске
Тамаша болды жеккені.
Ол кезде Манаш белгілі,
Институттың парткомы.
Басталды іске дер күні
Ғылым да өзіне тартты оны.
Хикая көп әлі де,
Егіске келді бәрі де.

Қылымсуды Сара тастады,
Қикайып кері баспады.
«Жетікөл» атты совхозда
Жүректі тыңдай бастады.
Тілекке көнді еркесі,
Туыпты сәтті ел кеші.
«Жетікөлді» Манаш коретін
Махаббат құтты Меккесі.
Жәрдемшілердің сұлу жақсысы,
Парткомның Сара басты ісі.

Қонды зор бақыт Манашқа,
Шаттанды сұлу Сараш та.
Пішенбай Молдабайұлымен
Құдалық құрды Қабаш та.
Достасып кетгі екеуі,
Мың жылдық бастап ұранды.
Жастардың қосып жетегі,
Қабекен қатты қуанды.
Сәбитпен болған көшелі,
Ғабиттің Пішенбай досы еді.

Әйтеуір, Құдай ондады,
Сараның текті болғаны
Береке қонып төріне,
Манашты бақыт қолдады.
Сөзінде сонғы қалдырған
Өзін де биік текті етті.
«Жұлдызымды жандырған
Саратайым», — деп кетті.
Сағынсаң, Сара, санлақты,
Шалқыта бер шанырақты.

Самғау биіктері

Оқу да бітті апсаған,
Арманға жетті қанша жан?!
Қостанайға Манап аттанды,
Қарияларды ойлап шаршаған.
Пединститутта ұстаздық
Көрсетті өмір мектебін:
Кей төрдегі сұмпаздың
Түзетіп кердең кеткенін.
Ойлантай қоймас естіні,
Осында өтті бес жылы.

Бірақ та, бірақ... бұл майдан
Жастарға оқып тыңайған
Поповтармен шайкаста
Күш алды жалғыз Құдайдан.
Қозыбаевтың ықпалы
Көп ұзамай бекіді.
Еш адамнан ол ықпады,
Парткомдық құрып жетілді.
Лекциялар оқып сабырлы,
Қалаға еркін танылды.

Тыным жоқ шымқай жаншапқы,
Ғылымға жолды бастатты.
Қостанайдың жазса тарихын,
Алматыны тамсантаы.
Ұл тапты Сара осында,
Үй-жайлы тұрмыс жаңғырды.
Болуға бірге қасында
Ата-анасын алдырды.
Қостанайға жолдау алғаны —
Осы еді ең зор арманы.

Бірақ та, бірақ... бұл майдан
Онайлықпен тез бітпеді.
Жоғалды сенім шырайдан,
Тез кету болды күткені.
Соңына түсті бір зиян,
Үндеместердің жендеті.
Жылан жүріс зымиян,
Қайталап келді ел дерті.
Шыдамын әбден тауысты,
Алматыға Манаш ауысты.

Ат басын бұрды ғылымға,
Осы еді ойы бұрын да.
Тәуекел етті бір өзі,
Ешкімге жаймай сырын да.
Қызметке алды институтқа,
Бейсембайұлы Серікбай.
Танымал ұстаз ел-жұртқа,
Тік шешті ұзақ қорытпай,
Партия тарихы – негізгі іс,
Күш келді шапшаң жегілігіш.

Бойына нардай көркі сай,
Жан еді жүрер көңіл жай.
Алғашқы рет Манашпен
Таныстырды мені Серікбай.
Сол жылдардан сыйластық
Арада берік орнады.
Нәтиже берді тынбастық,
Кандидаттығын да қорғады.
Профессор, доктор боп,
Қарсы алды зиялы қалың топ.

Серікбай аға сері еді,
Ерекше туған ер еді.
Би дегенде артистей,
Ән салып та береді.
Жақсы еді-ау аға серуенге,
Талай қызық тойладық.
Жезқазғаннан келгенде
«Пульканы»да ойнадық.
Шәкіртке қатты сенетін,
Манашты мақтап беретін.

Сөнгендей тірлік шырағы,
Серікбай аға құлады.
Қатты кесел күрт тиіп,
Қартайғанда сынады.
О, тағдырдың ісін-ай,
Бұрылып кетті достары.
Бір ғана жүрген бұлқымай,
Манашы болды тосқаны.
Ағаны күтті, баптады,
Парызын Манаш ақтады.

ЦК-ға келді Имашев,
Жүретін бұрын сыйласып.
Әзіл сөзге кек сақтап,
Бұрыла тартты қыр асып,
XVI съезде қатты сынатты,
Баяндамаға кіргізіп.
Жок жерде ауыр жүк артты,
Бастықтығын білгізіп.
Ғылымда жақсы жүр еді,
Ғалымның озық бірі еді.

Қара бұлт оқыс үнілді,
Жоқ жерде жөнсіз түнілді.
Имашев қайтпай райдан,
Қызметтен Манаш қуылды.
Тағы да бес жыл ұстаздық
Амалсыз Мәкен жасады.
Қалт етпеді тын қазық,
Біткен іс бәрін басады.
Қап түбінде алмас жатпады,
«Членкор» боп алға аттады.

Самғауық сәттер басталды,
Энциклопедияны басқарды.
Академик болып сайланды,
Қуғындау оны тасталды.
Бәрі де әйгі ел-жұртқа,
Сөзді сөз қозғар себеп бұл.
Уәлиханов атында институтқа
Он төрт жыл болды директор.
Жетпіске жеткен шағында,
Көз жұмды нағыз бабында.

Құлатса дауыл жартасты,
Толқынмен мың-мың шайқасты.
Қалдығымен инфарктың
Қырық жыл Манаш айқасты.
Жан құштар өмір жолында
Қажымас қайрат білдірді.
Қырық жыл ғылым соңында
Жүз жылдық мұра тудырды.

Тарланбозы тарихтын
Шарықтап, шалқып шын қызды.
Туғанда дербес жарық күн
Шындыққа елді бұрғызды.
Анықтап берді кадалап,
Қалын ел талай өткелін.
Қайтадан берді саралап
Қазақтың өткен-кеткенін.
Бойында жалын лаулаған,
Мағжаннан сонда аумаған.

Заманға зауал наз артты,
Шер-шемен жүгін азайтты.
Ашылып талай «ақтаңдақ»,
Әділдік жолын жаңартты.
Байтақ ел асқақ ұлы еді
Тарихтың тарлан Манашы;
Шындықтың мәңгі құлы еді
Ерекше біткен санасы.
Салт-дәстүр өңір жетілтті,
Мүддесін ұлттың бекітті.

Солженицындер қағынған,
Күш козғап Манаш дабылдан
Қазақтың жерін қорғады
Бабалар көші табынған.
Самғауық еді ақиық,
Қанаты көкте талмаған.
Қиядан ойды ілетін
Өзгенің парқы шалмаған.
Дауысын ұқты әр кия,
Әлемге болды ол жария.

Ұлы Отан соғысы дегенде,
Қызбай ма ыза дегенде?!
Сол тақырып сәтті бұйырды,
Ұмтылды Манаш тереңге.
Фашистпен елдің күресін,
Паш етті ашып жүйссін;
Айқындап берді керемет
Қазақтың қосқан үлесін.
Манашты Мәскеу аңғарды,
Одақтық орта таңғалды.

Биікке әділ өрлеген,
Бұралаң жолға көнбеген.
Қонаевты қолдаса,
Шаяхметовті бөлмеген.
Намысшыл сол ғой тарлан ер,
Тарихтың таныр тармағын.
Көкірегіне шемен батқан шер,
Жалғады көппен арманын.
Тарихта жарқын жанашыл,
Бой жазды заңғар жаңа шын.

Тәуелсіздік елге жеткенде,
Күш алды жерден, көктен де.
Ағындап еркін заулады
Бодандық заман өткенде.
Абылай хан оны жебеді,
Ашыла түсті дарыны.
Ұлттық рухтың ерені
Қолдады Кенесарыны.
Құрдастық жасап кең сенім:
«Кенесарым!» деуші едім.

Тіл қамын ойлы болжауды,
Жаны ашып талай толғанды.
Ұлттық намыс ол көретін
Тіл жорығын қолдауды.
Сөйлеуді мінсіз сүйетін,
Нақ бассан, алғыс үйетін.
Шенділерге мешеу тіл
Қырғидай қатты тиетін.
Ақ алмас әрбір сөзі де,
Жаксы ақын Манаш өзі де.

Тапжылмай кемел төселді,
Талдады талай «көсемді».
Соққылап берді оңбастай,
Тоталитарлық кеселді.
Тікелей айтты сенгенін,
Дәлселеп тура айқындап.
Қазақтың соғысқа бергенін
Жайната түсті қарқындап.
Қан майдан болды тірегі
Әр бес қазақтың біреуі.

Дербестік жайса самалын,
Кең жалған ашты қабағын.
Дес берді сонда ғұлама
Ұлт мүддесі сабағын.
Паш етті жана тарихты,
Ескінің ашып залалын.
Сүйсіндірді халықты,
Жайнатып заңғар талабын.
Булыққан ыза бүрк етті,
Тарланбоз туды күдіретті.

«Токмақ» деген тоқпаққа
Алайық әу дем тоқтап та.
Ермақты қазақ «тоқпақ» деп
Көндікті ұрып соқпаққа.
Өзгерді атақоныстар,
«Соқ та, жық» үні батады.
Қыпшақ елін орыстар
«Токмақ» деп бірде атады.
Тарихқа Манаш үңілді,
Ермақты зерттеп түңілді.

Басқандай дүлей құм көлді,
Еділден сотқар жын келді.
Қазақтар «Ібір-Сібірден»
Арқаға жетіп күн көрді.
Көп қазақ қашып тығылды,
Бас иіп, шұлғып, ептеді.
Байырғы атамекеннен
Әлі күнге олар кетпеді.
Зенбірегінен Ермақтың
Сібірге қалың шер батты.

Ой салсақ ұрпақ байқар деп,
«Бай көл» де кетті Байқал боп.
«Ене сай» — қазір Енисей,
Осындай жақын аттар көп.
Хандыққа катер басталды,
Ермақты патша басқарды.
Он бес жыл Көшім хан тіресті,
Дәрілі октан жасқанды.
Шұбырып қазақ қалдығы,
Қирады Сібір хандығы.

Ел қарғысы оңдырмас,
Лағынет атса, мол тұрмас.
Ертіске Ермак батыпты
Баукесіе жендет содыр қас.
Ұрлықтың жүрсе жолында,
Тонауға көшті милапты.
Сонда аңдып жүріп соңында,
Ермакты Көшім қиратты.
Манаш та міндет ақтады,
Аз емес іздеп тапқаны.

Көшім хан аңдып, мас топқа
Жасады қырғын қансоқта.
Секіріп жардан өлді Ермак,
Қалар ма есен тас сокса?!
Сойдифан сирақ өлікті
Тапқанын қазақ қарашы.
Қара жерге терең беріпті
Бегіш бектің баласы.
Қазақтың есін кетіртті,
Ермакты патша есіртті.

Не түспес осал мойынға,
Саясат мол патша ойында.
Ақсуды Ермак атады
Романовтардың тойында.
Ермакты батыр санатты,
Ақ патша қызып құнықты.
Отаршыл қырғын қаракшы
Отаншыл болып шығыпты.
Орнаған қызыл бодандық,
Жасады «Тоқмақ» одан нық.

Аксумен ашсам сырымды,
Қиямет көп қой бұрынғы.
Шыдады қазақ жеткенше
Тәуелсіз өмір бүгінгі.
Қарадан акты айырып,
Білместің жынын майырып,
Зор сайыспен алдық-ау,
Аксудың атын қайырып.
Тайдырған «тақтан» Ермакты
Есімін Манаш қолдатты.

«Токмактын» қырда солды үні,
Қуаныш елде болды ірі.
Ұйқыда жатқан Көшім хан
Бір аунап түсті сол күні.
Жебеді сонда бір Құдай,
Шындықтың орнап тірлігі.
Манаш пен Қуат мызғымай,
Тарихта қалды бірлігі.
Қайраткер деген атақты
Осындайда елім атапты.

Майданға сай боп шығатын,
Мақтауға шексіз тұратын
Қол ұстасты Манаш пен
Есімханұлы Қуатым.
Ғалым мен Әкім тырысты,
Елбасы қостап кірісті.
Арманын болмас өмірде,
Тындырсаң сондай бір істі.
Манаштың шықты зор үні,
Біткендей «Сібір жорығы».

Тарихшы дүлдүл талғамы,
Даналар ойын жалғады.
Көкейкесті арманын
Мүддеге ұлттық арнады.
Тарихшылардың ақыны,
Ақындардың нағыз жақыны.
Көсемсөз көкжал дүлдүлі,
Нар тұлға еді аты ірі.
Дарабоз тарлан еңселі,
Қалың ел қамын көкседі.

Адалдық — тарих ұраны,
Түзушіліктің әділ құралы.
Даналарға біздің арналды
Манаштың жаққан шырағы.
Абай, Абылай, Бұқарды,
Мұхтарды, Қаныш, Мәлікті,
Тарихи көзбен ұқтарлы
Танытты Бауыржан, Салықты.
Есенберлин үні дарыды
Жазуға Кенесарыны.

Ақиқат тарих пырағы,
Өткеннің таза тұрағы.
Көсемдердің зар шеккен
Алтынмен атын құрады.
Ахмет, Мағжан, Міржақып,
Мұстафа, Сәкен, Тұрарды,
Туғандай мәнгі күн шалқып,
Тарихқа қайта бұра алды.
Осыдан артық не дейін?!
Өсірді қазақ мерейін!

Тарихшы дүлдүл талғамы,
Даналар ойын жалғады.
Қозыбасв барша ғұмырын
Мүддеге ұлттық арнады.
Бар шындық осы, ағайын,
Кең толғап айтсам үзік сыр.
Қарайламай көп жұрт манайын,
Ол өзгеше биік тұр.
Ұлтжанды осы асылын,
Көсемдік сездік нәсілін.

Ұлттық мүдде талабын
Көксеген тыңда жауабын:
«Ұлттық намыс — мол табыс,
Қауіпсіздік, — делі, — амалым».
Мемлекеттік бедел мен
Ұлт мүддесін қойды алға.
«Бұл екеуін тепе-тең
Ұстауды қосам мен заңға», —
Деп толғанды ол өзінше,
Елбасының ресми көзінше.

Баскаша сілтеп жетекті,
Боскандар одан селк етті.
Наполеонға мен ұқсаттым
Шағын бой, шамыр еркекті.
Мын қопарсам шешіле,
Таба алмадым еш мінін.
Түсіре берем есіме
Күлімдеп тұрған кескінін.
Өзгелен биік болғаны —
Елбасы оны қолдады.

Бір шолмай бел мен белесті,
Токтату қиын кеңесті.
Биігін жеткен барласам,
Даналармен Манаш тенесті.
Тарихта ашса жаңа жол,
Тұтанды ұшқын сөзінен.
Әр нәрсеге қарады ол
Ұлттық мүдде көзімен.
Шындықтың Манаш — жалшысы,
Ұлттық мүдде жаршысы!

08.08.2011.

Астана

МАЗМҰНЫ

Өлеңдер

Дауылпаз тұлға мың қырлы	5
Сөнбейді Манаш-жұлдыз!	6
Елбасына берген кітаптағы сөз.....	8
Той жылғы құтты болсын қадамдарың!.....	8
Қостанайдың даласы.....	10
Ескерткішім Манашқа	11
Қара орында — қарындас	12
«Ағаның өрге тартқаны...»	14
Нәзіктік — әйел байлығы	15
Ғұлама ақынжанды	16
Той туралы әңгіме	17
Жаңа жұлдыз жанып тұр — Сара-жұлдыз!	18
Манашқа берген кітаптағы сөз.....	19
Манаштың айтқаны	19
Қос қарағай.....	19
Тарихтың сабақтастығы	20
Сегіз сері — кемеңгер.....	21
Өткінші	22
Бірлік туы — Биаға!.....	23
Құтты өлке	23
Ауыр ой.....	26
Ақселеу Сейдімбекке	26
Досыңның көзін ұғарсың	28
«Екі жақсы дос болса...»	29
Алпысқа келген ініме	29
Салық Зимановқа.....	31
Күзгі шуақ.....	32
«Сұм жалғанның сан сокқысын...»	33
Бір жаңартып өтетін	34
Манаштың балғын іздері	35
Ұлы тағзым сапары.....	37
Түркістанға барғанда.....	38
Тіл жорығын ойласақ	39

«Көкірегімде Абай ата өр сөзі...»	41
«Құпия жоқ түбі терең сырымда...»	41
«Өмір сырын кен барлауға сай туған...»	41
Абайша терең карасак	41
Ақ бұлақта ақ тырна	42
Тоқтамайды жұмыр жер	43
Түркістандық биіктен	44
«Тақыр калта – адамның шын дұшпаны...»	46
«Абаймен өттім өмір өткелдерін...»	46
«Тимесе де, тисе де тірі себі...»	46
Ұлттық қорған	46
Қанатты адам	47
Наполеонға тартқандай	48
Бір қазақты бөлмейікші екіге	48
Досқа сыр	50
Манаштың сөзін тірілттім	51
«Дербестік елім алғанда...»	52
«Дүние озбырлықтың ойраны ғой...»	53
«Аязата секілді көрмедегі...»	53
«Ғашық өлен айналды ғадетіме...»	53
«Махаббат қой өлеңге құштар қылып...»	53
Біздің Манаш осындай!	54
Аңшылық	55
Бір мін бар	56
Өтті ғасыр	57
«Қай заманда жақсы және жаман бар...»	58
Олар – даналарым!	59
Жаса, жаса, Меңдіқара ауданы!	60
Ішкі сыр	61
Тарих берген қосақтар	61
Қазақтың заңғар ғалымы	62
Перзентімін ардақты Жер-ананың	63
Ермақты жеңген ерсіндер	64
Манашқа жазған жауап хат	65
Бәйкен ағаға Манаш айтқан ұшқыр сөз	66
Биағама тың хабар	67
«Ұққаным осы, сөкпендер...»	69

Мырзатай Серғалиевке	69
Тойдағы талас	70
Қарапайым азамат.....	71
Қарақалпақ қалалары.....	72
«Ақын жүрек сағыншақ...»	73
Сараның Есенгелдіге айтқаны	73
Үкілі Ыбырай қайда жатыр екен?	75
«Көк базардың бағасы қызып-жанып...».....	75
«Тағдыр еді әкемді құлатқан да...»	75
«Ежелгі арман – тәуелсіз өмір деген...»	75
Есенгелді бір қатерден өткенде	76
Жастарға Манап сенетін	76
Қапыда кеттің өмірден	77
«Қиялым көп дауыл-желмен жарысқан...»	79
Асыл тұлға, бақұл бол!	79
Ғарыш тілін меңгерген	81
Босатып жібер құр атты	83
Манашты оқы.....	83
Жарқын жұлдыздар	84
«Атқан таң – тұңғыш күштарлық...».....	85
Есілге қонған аккумуляр	86
Еркіндік	87
«Қалай ғана мен тыныш ұйықтаймын?...»	88
«Жүрекке жүлде байлатқан...»	89
Күй тартамын	89
«Өзім үшін жасамадым жан пірім...»	90
Жезкиікке	91
Әшірбек, ауыл жакка барайықшы.....	92
«Қамшы тисе сауырға...»	92
«Өлең өмір айнасы еді сынбайтын...».....	93
Көкшедегі көрініс	94
Ескі дәптерден.....	95
Шөберем Әділге	96
Сәкен аға	97
Мағжанның бір өлеңі	98
Ауылдағы ақсақалмен әңгіме.....	99
Өзім жайлы	100

«Есінде ме, Аманжол, бала күнің...».....	101
Білмейді-ау деп қорқамын.....	102
Махамбеттің әсері.....	103
Фазыл аға сол кезде сес білдірді.....	104
Сырбайға.....	105
Заман дерті.....	106
Жалындай көкке атылды.....	107
«Жазбай жүр деп...».....	109
Жиырма жеті тербеліс.....	109
«Жұмбақ жалау».....	110
Салт камшы.....	112
Жүректен түскен маржандар.....	113
Қош бол, қазақ арысы!.....	116
Манаштың ескерткішін көргенде.....	117
Сараға алғыс айтамыз.....	118
Астағы сөз тасқыны.....	119
Бір жыл өткен астағы толғаныстар.....	120
Менің батам.....	131
Манаштай болса әр адам.....	132

Реквием және поэма

Реквием.....	135
Тарихтың тарланбозы.....	142

Осы жинақтың жарық көруіне қолдау жасаған алаштың аяулы азаматы Шахмаран Сейіловке шынайы ризашылығымды білдіремін.

Автор

Кәкімбек Салықов

АҚЫНЖАНДЫ ҒҰЛАМА

Өлеңдер, реквием және поэма

**Редакторы Қуат Құрмансейіт
Техникалық редакторы Эльмира Заманбек
Көркемдеуші редакторы Жеңіс Қазанқапов
Корректоры Аяужан Рысқұлқызы
Компьютерде беттеген Ақерке Сқақова**

Басуға 02.09.11. қол қойылды.
Пішімі 84х108 $\frac{1}{32}$. Қағазы офсеттік.
Офсеттік басылыс. Шартты баспа табағы 9,24.
Тапсырыс №251. Таралымы 800 дана.

«Фолиант» баспасы.

010000, Астана қаласы, Ш. Айманов көшесі, 13

«Фолиант» баспасының баспаханасында басылды

ISBN 978-601-271-122-6

9 786012 711226